

UNIVERZITA KARLOVA  
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

**Šikana na základních školách z pohledu učitele**

Karolína Surovcová

katedra:	Pedagogiky a psychologie
vedoucí práce:	Mgr. Pavel Kuchař, Ph.D.
studijní program:	Sociální práce
studijní obor:	Pastorační a sociální práce
rok odevzdání:	2019

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „*Šikana na základních školách z pohledu učitele*“ napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů literatury. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Praze dne 1. 6. 2019

.....

Karolína Surovcová

## **Bibliografická citace**

SUROVCOVÁ, Karolína. *Šikana na základních školách z pohledu učitele*. Praha, 2019, 103 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Evangelická teologická fakulta, Katedra pedagogiky a psychologie. Vedoucí práce Mgr. Pavel Kuchař, Ph.D.

## **Anotace**

Bakalářská práce se zabývá problematikou šikany v třídním kolektivu z pohledu učitele. Teoretická část práce je zaměřena na vysvětlení pojmů objasňující šikany jako patologický jev. Dále se práce snaží vysvětlit jak šikaně porozumět. Obsahově vymezuje školní třídu v souvislosti se šikanou, zaměřuje se na prevenci, odhaluje osobnost agresorů a obětí šikany, popisuje roli třídy a rodičů zúčastněných dětí. Dále uvádí roli učitele při řešení šikany, jak může pojmout podezření a dále postupovat při řešení šikany. V neposlední řadě popisuje, jaké prostředky může učitel použít v rámci výchovného opatření. V praktické části se práce zaměřuje na pohled učitele na problematiku šikany na základní škole formou dotazníkového šetření.

## **Klíčová slova**

škola, učitel, šikana, výchova, žáci, chování

## **Abstract**

This bachelor thesis describes the problematic of the bullying in the class from the view of a teacher. Theoretical part is focused on explaining the terms which are claiming the bullying is a pathological phenomenon. Further, the thesis tries to explain how to understand the bullying itself. The explanation of the term is limited to a school class only, it focuses on its prevention and it also defines the characteristics of the aggressors, as well as victims of the bullying. Also the role of the teacher is discussed, how he is able to deal with the bullying suspicion, and what are the next steps when solving the issue. Lastly, the thesis describes what are the ways that teacher can use in the context of educational measures. In the practical part, the thesis evaluates the outputs from the questionnaire which brings the view of the teacher, who works in the elementary school and meets the bullying.

## **Keywords**

School, teacher, bullying, education, school pupils, behavior

Ráda bych poděkovala Mgr. Pavlovi Kuchařovi, Ph.D. za odbornou pomoc,  
cenné rady a za spolupráci při zhotovení bakalářské práce.

<b>Úvod</b> .....	7
<b>Teoretická část:</b>	
<b>1. Vymezení pojmu šikana</b> .....	9
1.1 Šikana obecně.....	9
1.2 Příčiny šikany.....	12
1.3 Formy šikany.....	14
1.4 Kyberšikana.....	15
<b>2. Jak rozumíme šikaně</b> .....	19
2.1 Teorie agrese.....	19
2.2 Jaké jsou následky šikany.....	20
<b>3. Šikana ve školní třídě</b> .....	23
3.1 Vymezení školní šikany.....	23
3.2 Prevence šikany.....	26
3.3 Aktéři a oběti šikany.....	31
3.4 Osobnost pedagoga.....	39
3.5 Rodiče zúčastněných dětí.....	43
<b>4. Zvládání šikany na školách</b> .....	46
4.1 Vznik podezření.....	46
4.2 Zahájení a postup vyšetřování šikany.....	47
4.3 Zásah proti šikaně a výchovná opatření pro žáky ZŠ.....	50
<b>Praktická část:</b>	
<b>5. Výzkumná část</b> .....	53
5.1 Výzkumné otázky a problémy.....	53
5.2 Cíl výzkumu.....	53
5.3 Výzkumné hypotézy.....	53
5.4 Metodologie.....	53
5.5 Výsledky dotazníkové šetření.....	55
5.6 Závěry výzkumných hypotéz.....	85
<b>Diskuze</b> .....	89
<b>Závěr</b> .....	94
<b>Použitá literatura</b> .....	96
<b>Přílohy</b> .....	99

# ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce je šikana na základních školách z pohledu učitele. Toto téma jsem vybrala především z důvodu, že na základní škole pracuji jako vychovatelka ve školní družině. Během pracovní doby řeším s kolegy různé situace, ve kterých se nachází naši žáci. Velmi úzce spolupracuji s třídními učiteli žáků, kteří ke mne do školní družiny docházejí. Mnohokrát jsme řešili obtíže spojené s chováním žáků ve vyučování a následně jejich počínání v družině.

Každý žák je jedinečnou osobností, která skýtá odlišné vlastnosti, postoje, názory, předsevzetí a každý žák má různý charakter a projevy chování. Do základních škol každoročně usedne do lavic tisíce žáků, kteří spolu musí umět ve třídách vycházet napříč celou školou. Bohužel mezi dětmi stále více chybí tolerance, pochopení a podpora sebe navzájem. Několikrát jsem za svůj pracovní život slyšela od pedagogů, že každý školní rok jsou děti horší a horší. Napadlo mne, jak to asi mysleli. Většinou lze hovořit o narůstající problematice v chování žáků a s tím přibývajícím obtíže ve školství.

Řešení chování žáků je každodenní náplní práce učitelů a ne vždy učitel ví jak chování svých žáků řešit a jak postupovat. Významným problémem současnosti je patologické chování žáků základních škol vedoucí až k šikaně a otázkou zůstává proč se tomu tak děje. Jaká je motivace aktérů šikany, co to způsobí oběti a jak je do situace zainteresovaný učitel a rodiče. Pohled učitele na šikanu je velmi důležitý, neboť šikana mezi dětmi probíhá především ve školním prostředí. Učitel může být mnohdy první, kdo šikanu objeví a může jí začít řešit.

V rámci této práce se budu věnovat problematice šikany ve školním prostředí. Chci zjistit jakou funkci plní jednotliví žáci ve třídách při nastalé situaci šikany, dále jak ovlivňuje atmosféru třídy styl vedení skupiny ze strany učitele.

Zajímá mne, na jakém základě může učitel pojmout podezření, že v jeho třídě je šikana a jak se s ní dále vyrovnává, jak postupuje a jak jí řeší. Chtěla bych proniknout do myšlenek agresorů, jaké mají motivy pro to, aby druhým ublížili. To samé mne zajímá i u obětí šikany, jaké jsou následky toho, že si agresor vybral právě je. Nejvíce bych chtěla zjistit, jak může učitel šikanu vůbec odhalit, protože děti umí často velmi dobře vše maskovat a s ostatními manipulovat. Učitelova úloha je značně nelehká v této problematice.

V teoretické části práce se budu zabývat pojmy objasňující šikanu, její formy a příčiny. Dále se budu věnovat pojmu kyberšikana, která se nyní vyskytuje velmi často a je nedílnou součástí otázky šikany. V dalších kapitolách se budu snažit šikaně porozumět na základě toho, jaké jsou její následky a jak s tematikou souvisí teorie agrese. Proto, abych mohla dobře navázat, budu postupovat problematikou v rámci školní třídy, kde popíšu šikanu z hlediska prevence, dále vysvětlím roli třídy, aktérů, obětí, pedagogů a rodičů zúčastněných dětí. Zahrnu to, jak se šikana zvládá na základních školách, jaké jsou postupy vyšetřování šikany, a dále popíši účinný zásah proti šikaně společně s výchovnými opatřeními pro žáky základních škol.

V praktické části bakalářské práce použiji kvantitativní výzkum, kterým se budu snažit zjistit, jaký je pohled učitelů na šikanu.

Cílem mé práce je zjistit, zda jsou učitelé dostatečně informováni o problematice šikany, zda mají zmapovanou situaci ve své třídě a zda ví jak postupovat a řešit šikanu.



# 1. VYMEZENÍ POJMU ŠIKANA

## 1.1 Šikana obecně

„Šikana je ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit.“ Takto definuje pojem šikany Pavel Říčan. O šikaně lze hovořit, jako o situaci, která nastává opakovaně. V dalších případech, jednorázový útok pod výhrůzkou opakování lze definovat jako šikanu. Šikanu lze odhalit v každém mezilidském vztahu, ať už vztah jedince s jedincem, jedince se skupinou nebo skupina se skupinou. V každém tomto uskupení hovoříme o členech, kteří jsou ve stejném postavení vůči sobě. Například ve školním kolektivu bude probíhající šikana mezi žáky, ve fotbalovém týmu mezi sportovci, v pracovním kolektivu mezi zaměstnanci.<sup>1</sup>

Říčan ve své další publikaci popisuje přední význam slova šikana. Toto slovo má původ z francouzského slova *chicane*, což lze přeložit jako obtěžování či týrání. Dále uvádí, že pojem šikana veřejně jako první uvedl psychiatr Pavel Příhoda v listopadu roku 1989. Příhoda hovořil před širokou veřejností o faktech, které byli pro všechny známé, avšak souběžně byly pro každého tabu. Jednalo se o věci či situace, o kterých se vědělo a zároveň se nesměli veřejně prezentovat a potvrzovat.<sup>2</sup>

Bittmannová popisuje šikanu, jako chování které je záměrné, opakované a jeho cílem je ubližovat a vytvářet nerovnováhu mezi agresorem a obětí. Podle ní neexistuje přesná definice pro šikanu, přičemž se lze pouze shodnout na některých bodech, které šikanu charakterizují. Jako nejvíce uváděnou definici pro šikanu uvádí „*Šikana je opakované a záměrně psychické a fyzické*

---

<sup>1</sup> ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6, str. 21

<sup>2</sup> ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-71-78-049-9, str. 25

*ubližování, zaměřené na jedince či skupinu žáků, kteří se těmto útokům nemohou či nedokáží účinně bránit.* “ Lze říci, že cílem agresora je ublížit, ponížit či týrat vybranou oběť. Šikana vzbuzuje mnohdy pocity, které jsou vyvolány neznalostí situace. Pokud si chce být účastník šikany jistý, že se něco kolem něj děje, musí si potvrdit několik znaků, které jsou ukazateli šikany.

Znaky šikany podle Bittmannové:

- záměrné ubližování
- zacílené ubližování
- opakování
- nepoměr sil
- snižování lidské důstojnosti<sup>3</sup>

Podle Koláře je šikana přítomna všude a setkáváme se s ní v průběhu celého života. Dá se říci, že první náznaky a průběh šikany, lze zaznamenat již v rodině. Šikana může probíhat mezi sourozenci, dále může přetrvávat ve skupinách, ve kterých se dítě nachází. Šikana postupuje do mateřské školy, do základní školy, do zájmových skupin, do kterých dítě dochází. To platí v průběhu dalšího postupu ve vzdělávání dítěte nebo později teenagera, který se postupně během života dostane do zaměstnání a partnerských vztahů, kde se může se šikanou setkat.

Život dál pokračuje v různých situacích, ze kterých šikana může vzniknout, například v nemocnici, mezi vlastníky bytů v domě a konečně i jako senior se může stát obětí šikany v rodině či v zařízení, ve kterém bude umístěn. Šikana je dle Koláře důsledkem nevypěstlosti jedinců a vnímá šikanování jako sociální

---

<sup>3</sup> BITTMANNOVÁ, Lenka a Julius BITTMANN. *Prevence a účinné řešení šikany: u žáků a studentů s Aspergerovým syndromem a vysoce funkčním autismem*. Praha: Pasparta, [2016]. ISBN 978-80-88163-15-2, str. 5

nemoc, která se šíří ve společnosti. Dopad na oběti šikany je takový, že agresor poškozují fyzické i psychické zdraví oběti, pro kterou je následně obtížné se zařadit společnosti.<sup>4</sup>

Kolář dále hovoří o trojrozměrném pohledu na šikanování, které vychází z toho, že šikana je nemocné neboli patologické chování. Počátkem šikany se rozumí nepatrné projevy, které porušují například společenská pravidla, dále školní řád, pracovní kodex či s konečným dopadem na skutkovou podstatu trestné činnosti.

Trojrozměrný pohled v bodech:

- šikanování jako nemocné chování  
*„Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka a používá k tomu agresi a manipulaci.“*
- šikanování jako závislost  
*„Převažující strategie u žáků závislých na šikaně, je skrýt vlastní strach a zároveň využít strachu druhého.“*
- šikanování jako porucha vztahů ve skupině  
*„V tomto smyslu je šikanování vždy těžkou poruchou vztahů skupinového organismu, který podlehl infekci.“<sup>5</sup>*

Novák a Capponi uvádějí, že šikanování je prostředkem získávání zážitku z ubližování, které nese výhody pro agresora vůči oběti. Ubližování je fyzického a psychického rázu a agresor si chce vydobýt nadřazenost, moc, uspokojení ve

---

<sup>4</sup> KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5, str. 17-18

<sup>5</sup> KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-x, str. 33-35

svém životě. Často nelze eliminovat fakt, že šikana se přetvoří v rituál mezi lidmi.<sup>6</sup>

Průcha a Waltrová definují šikanu následovně. Šikanování je na fyzické a psychické úrovni a má za cíl ublížit slabším žákům. Šikana probíhá buď mezi jedinci, nebo jde o skupinovou záležitost. Aktérem šikany bývá sociálně narušená osobnost.<sup>7</sup>

## 1.2 Příčiny šikany

Říčan se snaží odpovědět na otázku, *Proč dochází k šikaně?* Lze říci, že šikana má širokou škálu příčin a podnětů, pro které vznikne. Příčiny šikany jsou v některých situacích velmi znatelné a některé bychom poznali později anebo vůbec. Větším problémem se jeví příčina, která není na první pohled jasná nebo je skrytá.

Říčan uvádí příklad „*Je to tlak kolektivu, který nutí chlapce nebo mladého muže, aby se choval tak jak se to od muže očekává.*“ Právě tento tlak na jedince je možnou příčinou, proč by se mladý muž cítil být ohrožený až šikanovaný. Všude okolo sebe uslyší, že by měl být odvážný a kurážný.

V takovém případě mají chlapci s jinou emoční vybaveností problém, neboť nejsou společensky uznávaní jako muži. Pokud to shrneme, jedná se zde o příklad nemilosrdné výchovy kolektivu.

**Tlak společnosti** je jednou z největších příčin šikany, ať je to vůči mužům či ženám. Mnohdy kolektiv dotlačí jedince k tomu, aby popřel vlastní pocity, a prožívání což poškozuje psychiku člověka. Jedním z dalších podnětů, které vedou k šikaně je ***touha po moci***. Tato touha je v základu dychtivost po manipulaci, ovládnutí druhého, vynucování si čehokoliv pro uspokojení potřeb.

---

<sup>6</sup> NOVÁK, Tomáš a Věra CAPPONI. *Sám proti agresí*. Praha: Grada, 1996. ISBN 80-7169-253-0, str. 45

<sup>7</sup> PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8, str. 238

Motiv moci je velmi silný pro člověka, který touží spatřit druhého, jak zažívá úzkost a strach. Dalšími příčinami šikany je **motiv krutosti**, který má za cíl ukojit agresora v tom, že vidí svou oběť trpět. Pro krutého člověka, je radost mučit druhého a přináší mu to potěšení. Mezi příčiny šikany lze zařadit pojem **zvědavost**.

Někteří vnímají šikanu jako příležitost pro vyzkoušení nové role či postavení ve společnosti. Touží mít zkušenost s tím, jak se oběť zachová, k čemu všemu může druhého donutit či přesvědčit. Se zvědavostí se úzce pojí u nuda, která je motivem dost silným k tomu, aby agresora vyprovokovala k aktivitě. Dá se říci, že pro znuděného jedince to může znamenat vzrušení, něco nového či atraktivního. V souvislosti se školní šikanou, je každá tato příčina součástí kolektivu. Ve školní třídě je složitější šikanu dobře poznat a vyšetřit, neboť se na ní podílí větší množství aspektů a je komplikovanější zajistit bezpečné podmínky pro všechny žáky třídy.<sup>8</sup>

Kolář se zabývá otázkou, co vede člověka k šikanování. Jaké jsou příčiny a podmínky k tomu, aby spustily mechanismy, které vedou k šikaně. Mezi problematické aspekty řadí několik příčin, které musí být pohromadě, aby se člověk dal označit jako člověk s asociálním chováním. Jsou jimi **dědičnost, funkce mozku a výchovné prostředí**. Toto velmi silně narušuje duševní i morální vývoj dítěte a později se stává aktivním vykonavatelem šikanování.

Mezi závažní příčiny šikanování Kolář zařazuje:

- skupinová dynamika šikanování
- rizikové osobnostní charakteristiky protagonistů šikany
- nedostatky a poruchy prostředí<sup>9</sup>

---

<sup>8</sup> ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-71-78-049-9, str. 28-31

<sup>9</sup> KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-x, str. 78

### 1.3 Formy šikany

Janošová a Říčan představují formy šikany na základě konkrétních situacích ubližování. Agresor působí vědomě bolest a strach oběti, které je známo kdo jí tu bolest způsobuje. Šikanu lze rozdělit na přímou a nepřímou, tyto dvě formy lze popsat následovně.

Základ přímé šikany je v **násilí**:

- působení bolesti (bití, kopání, bodání, pálení)
- ponižující tělesná manipulace (obnažování, nucení)
- poškozování a brání osobních věcí (oblečení, školní potřeby, jídlo)
- slovní napadání (nadávky, posměch, urážky)
- zotročování (hrozby, donucování, ponižování, zastrašování)

Nepřímá šikana má základ v **sociální izolaci**:

- vlastnost agresora (bavení třídy, předvádění se před druhým pohlavím)
- uspokojení ztýrání (ukájení svých potřeb)
- upevnění moci (vymezení role ve třídě)
- pocit nadřazenosti (kompenzace pocitů méněcennosti)
- zisk z vykořisťování (vynucení služeb)<sup>10</sup>

---

<sup>10</sup> ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6, str. 21-22

Kolář vysvětluje formy šikany s důrazem na jejich důležitost při diagnostice. Klasifikaci šikany rozděluje podle prostředků týrání, věku a typu školy, způsobu řízení školy.<sup>11</sup>

šikana podle typu agrese – prostředí týrání	fyzická, psychická, smíšená šikana, specifická forma - kyberšikana
šikana podle věku a typu školy	šikana mezi školáky, žáky prvního a druhého stupně, učni, středoškoláky, vysokoškoláky
šikana z genderového hlediska	chlapecká a dívčí šikana, homofobní šikana, šikana chlapců vůči dívkám a naopak
šikana odehrávající se ve školách s různým působením	škola s demokratickým vedením, výchovný ústav, autoritativní systém
šikana podle speciálních vzdělávacích potřeb	šikana neslyšících, nevidomých, tělesně postižených, mentálně postižených

Tabulka 1 Klasifikace šikany

## 1.4 Kyberšikana

Podstatným faktem v pojmu kyberšikana je to, že agresor *není v přímém kontaktu* s obětí. Může se skrývat pod různými přezdívkami, pochybnými fotografiemi, či falešnými emaily a profily. To umožňuje agresorům anonymitu a nabydou vědomí klidu, před tím, že je jejich oběť neodhalí. Internet je v současné době nekončícím prostorem pro komunikaci mezi lidmi.

Čím dál více se objevují nové servery pro sdílení informací o sobě samotném. Kyberšikana někdy začne i nevinně a to tak, že se někomu nepovede dobře mířený vtíp vůči druhému. Následovně se to dostane do fáze zesměšnění a třeba i ponížení před veřejností. Někteří autoři se necítí vinni za to, jaký měli přístup k oběti. Nemají povědomí o tom, že jejich chování působí druhému člověku

<sup>11</sup> KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5, str. 77-78

především psychickou bolest. Děti a mládež mají nepřetržitý přístup k internetu a tak není ojedinělé, že šikanují přes internet své spolužáky, učitele a rodiče.

Kyberšikana jako taková zatím nemá ukotvení v trestním zákoníku. O překročení zákona se hovoří tehdy, jeli oběti fyzicky vyhrožováno. Děti by měli být obeznámeny s důsledky v případě jejich nebezpečného chování na internetu. Internet je vlastně svět, který jako takový neexistuje a proto je pro člověka velmi snadné svoji identitu zakrýt a být někdo jiný.

#### **Prostředky kyberšikany:**

- textové zprávy
- fotografie nebo videoklipy pořízené mobilním telefonem
- mobilní telefonáty
- e-maily
- sociální sítě a chatovací místnosti
- internetové stránky

#### **Druhy kyberšikany:**

- nářez (agresivní jazyk)
- obtěžování (útočné zprávy)
- pomlouvání (šíření pomluv a lží)
- předstírání (používání cizího jména)
- prozrazení (sdělování cizích tajemství)
- podvod (přesvědčování oběti k prozrazení osobních informací)
- vyloučení (vyloučení z online skupiny)
- kyber-pronásledování (intenzivní obtěžování, výhružky, zastrašování)<sup>12</sup>

---

<sup>12</sup> ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2, str. 32-35



Kolář vysvětluje kyberšikanu jako moderní způsob psychického šikanování. Uvádí se, že kyberšikana je forma psychické šikany, která je prováděna prostřednictvím moderní technologie, která má k dispozici zejména připojení k internetu. Kyberšikana má několik forem, které je potřeba od sebe odlišit. Jsou jimi cyberstalking, cyber grooming, child grooming nebo happy slapping. Šikana takto probíhá na různých úrovních v kyberprostoru s jasně vymezenými rolami pro agresora a jeho oběť.

Ve školním prostředí, je velmi obtížné řešit kyberšikanu. Je to situace, ve které se účastníci nacházejí mimo školu a tak je těžko odhalitelná a postihnutelná. Ve srovnání s přímou šikanou, která se děje na půdě školy a lze jí vyšetřit a posléze zlovit vhodné řešení situace.

Příklady forem výstřah přes sociální sítě a internet:

- výstražná SMS
- přání k novému roku
- básničky na Facebooku <sup>13</sup>

Černá a kolektiv prezentují vztah dětí k moderní technologii a k online pobytu na internetu. Pro děti je v současné době nezbytnost mít mobilní telefon či počítač s připojením k internetu, aby to uspokojovalo jejich vývojové potřeby ve skupině vrstevníků. Děti chtějí vést aktivní život i komunikaci přes online portály a stránky, které jsou pro ně pramenem pro udržování kontaktů a vztahů mimo školu či město. Každé dítě může sdílet se svým okolím i ty nejběžnější věci, například co právě dělá, co mělo k obědu nebo kam se chystá o víkendu.

---

<sup>13</sup> KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5, str. 83-85

V důsledku aktivního života online je potřeba, aby byly děti poučeny především o bezpečném chování na internetu.

Výhody, které pro děti vyplívají z používání ICT:

- komunikace s lidmi napříč světem
- pravidelné a snadné informace o kamarádech či rodině
- příležitost pro navazování kontaktů a vztahů
- široký, všeobecný přehled <sup>14</sup>

---

<sup>14</sup> ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0, str. 13

## 2. JAK ROZUMÍME ŠIKANĚ

### 2.1 Teorie agrese

Říčan uvádí, že agrese je předním případem šikany. Teorie agrese přispěje k pochopení šikanování. Pokud budeme hodnotit agresi na lidské úrovni, musíme zůstat u agresivity přenášené mezi lidmi stejného postavení. Otázkou je, zda agrese znamená v každé situaci něco negativního či špatného. První situace, která je vnímána jako něco špatného, je zabití Abela svým bratrem Kainem. S tímto činem je odjakživa spojeno zlo, které je pro ostatní nepochopitelné. Z toho vychází, že lidé již dávno uvažovali nad tím co je a není správné. Lze říci, že toto vyhodnocovali jako dobro a zlo.

Základní problém je v tom, že mnozí si pokládají otázku „*Kde se v lidech bere agrese?*“ Agrese je pro člověka přirozenou záležitostí a částečně se nechá označit jako instinkt, který je člověku vlastní. Tento jakýsi pud nutí agresora, aby ze sebe dostal veškeré pocity, které k tomuto stavu náleží. Jedinec může nabýt agresivitu během života z různých událostí, které se mu naskytnou. Je nutno zdůraznit, že člověk se stává agresivním i v důsledku špatné výchovy a v pobytu v prostředí, které má na něj negativní vliv. Lze říci, že vlivem nesprávné výchovy v rodině se v pozdějším období objevuje zmíněná agrese. Můžeme si položit otázku, zda se tomu správným zacházením s dítětem mohlo včas předejít.

U dítěte již v útlém věku, vznikají sklony k agresivitě. Psychiatr Stanislav Grof popisuje dětskou agresivitu v tomto výroku. „*Krutost, se kterou lidé někdy jednají, není dost dobře vysvětlitelná, jako reakce na cokoli, co dítě potká od narození.*“

Říčan dále vysvětluje, že až osobní zkušenost s brutalitou či zlem má dopad na to, jak se člověk později zachová. Již při porodu, kdy se dítě dere na svět, tak agresivně bojuje o svůj život. V pozdějším věku, kdy je aktivně agresivní, se

zpětně vrací do pozice porodu a chová se tak, že mu jde o život. Což lidé v sobě mají nevědomě. Zkušenost, kterou člověk nabyde během života, si dále osvojuje a je mu čím dál více bližší a známá.

Agrese je záležitostí naučeného vzorce chování, které se promítá při řešení běžných situací. U dítěte postupně agresivita vzrůstá ve sletu událostí. Například při narození mladšího sourozence, se objevuje lehká forma rivality a prvních útoků. Dítě si dále pak pamatuje, co provedlo a může začít samo postupně vyhodnocovat, co je správné a co nikoliv. Tímto si vytváří první hodnotový systém, který je důležitý v jednání s druhými lidmi. V tomto období jsou velmi důležití rodiče, neboť oni mohou dítěti nastavit hranice a mohou mu vše vysvětlovat.

Každý člověk má od malička potřebu, aby byl milován, obdivován a uznáván. Pokud se mu toho nedostává, tak si to různými formami vynucuje. Právě vynucování všemi možnými prostředky, je forma agresivity a tudíž šikany. Touha atakovat druhého člověka ve svůj prospěch je pro agresora vztah, který je sice na negativním podkladě, ale pro něj je to forma obdivu, který potřebuje.<sup>15</sup>

## **2.2 Jaké jsou následky šikany**

Autor Pothe má za to, že dítě, které je průběžně vystaveno výsměchu, urážkám, ponižování, a dále musí čelit výhrůzkám, braním věcí, psychickému a fyzickému obtěžování je v permanentním strachu. Je narušena lidská důstojnost a je přítomný strach, bolest a úzkost, která vede až k depresím. Deprese mají různé projevy, především somatického rázu. Jedná se o poruchy spánku, poruchy příjmu potravy, noční děsy, bolesti hlavy a břicha, nadměrné pocení a zvracení. Dítě má strach jít do školy, a proto hledá způsoby, jak by mohlo zůstat doma. Vymýšlí si i příznaky, tak aby se vyhnulo kontaktu s agresorem.

---

<sup>15</sup> ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-71-78-049-9, str. 21-25

Deprese mohou trvat opravdu dlouho, v řádech několika měsíců i let, což je pro lidské tělo a psychiku velmi náročné. Následek dlouhodobého trýznění je nízké sebevědomí, dítě o má o sobě značné pochybnosti, nikomu nevěří, je uzavřené, nemá potřebu se někomu otevřít a povídat si. Mnohdy nikomu nevěří a potýkají se s pocitem osamocení a vyloučení ze skupiny. Dítě má intenzivní pocit strachu a z tohoto důvodu častokrát není schopno se svěřit s probíhající šikanou, neboť se bojí pomsty, kterou by agresor vůči němu udělal. Dítě se bojí, že pokud problém otevře rodičům nebo učiteli bude se potýkat ještě s horší formou šikan, než doposud zažilo.<sup>16</sup>

Kolář zdůrazňuje, že nejzávažnější následky šikanování na obětech, je míra destruktivní síly šikanování, a to zda je šikana krátkodobá či dlouhodobá. V tomto smyslu považuje za důležitou, obranschopnost a odolnost oběti vůči agresorovi. Oběť se může do jisté míry bránit či ukázat, že se zastrašení nebojí. V případě, kdy již dojde k tomu, že oběť agresorovi podlehne, dá svému trýzniteli pocit moci a ukáže svoji bezmocnost. Tato poddajnost, která je přímo vycházející ze strachu přechází v pocit chtít se agresorovi zalíbit. Oběť má takový strach z nadcházející bolesti a utrpení, že chce, by agresor vnímal jeho věrnost a submisivitu.<sup>17</sup>

Říčan se zamýšlí nad tím, jaký povedou jednou život děti, které byli obětí šikany a naopak jak se povede agresorům. Dítě, které je v roli agresora se postupujícími třídami na základní škole zhoršují. Nejen, že se zhoršuje jejich chování, ale samozřejmě, že se zhoršuje i jejich prospěch a dostávají se mezi rizikové jedince a skupiny, které je přímo ovlivňují. Toto umocňuje jejich agresivitu a v budoucnu mají větší sklony k tomu, aby měli problém s porušováním zákona. Pokud je dítě od mala korigováno je možné agresivitu

---

<sup>16</sup> PÖTHE, Petr. *Dítě v ohrožení*. Praha: G plus G, 1996. Zde a nyní. ISBN 80-901896-5-2, str. 79-80

<sup>17</sup> KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-x, str. 100-101

zmírnit. Mnohdy rodiče opakovaně dopustí, že dítě nabyde zkušenosti s agresí, která se stupňuje, je pro dítě agrese více přirozená, než chovat se správně. Bylo zjištěno, že pokud jsou agresory děvčata, mají značný problém se svými přítelkyněmi a dokážou být k nim kruté.

Oběti šikany vždy čekají na to, až jejich utrpení skončí. Ono jednou opravdu skončí, ale do budoucna si toho oběť v sobě nese poměrně dost. Převažující negativní zkušenosti s lidmi, působí na jejich důvěru, budování vztahů a socializaci do společnosti. Potýkají se řadu let s depresemi, úzkostmi strachy. Nikdy už se jim nevrátí bezstarostné dětství, nebudou mít na školní léta krásné vzpomínky.

Jedinou jejich vzpomínkou je strach a bolest. V pozdějším věku, je pro oběti dobré, že si mohou snáze vybrat prostředí a lidi, mezi kterými se budou pohybovat. To může být účinné a může to eliminovat možné negativní dopady pro život oběti.

Ostatní zúčastnění, kteří o šikaně věděli a nebyli ani agresory, ani oběťmi mohou na tyto události ze školy vzpomínat různě. Někteří se mohou cítit pobaveni, jiní otráveni. Je zde nutno podotknout, že oni byli v roli přihlížejících a nezakročili, když mohli. V důsledku mohou později prožívat strach z toho, že jednou může nastat situace, kdy oni sami budou obětí šikany a nikdo jim nepomůže a mlčky to přejde, jako kdysi oni.<sup>18</sup>

---

<sup>18</sup> ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-71-78-049-9, str. 38-39

## 3. ŠIKANANA VE ŠKOLNÍ TŘÍDĚ

### 3.1 Vymezení školní šikany

Bendl popisuje vymezení školní šikany jako často obtížné identifikovatelné chování žáků. Hovoří o tom, že ve třídách nastává situace obyčejného škádlení mezi spolužáky anebo již počínající šikana. Hranice mezi těmito dvěma situacemi je mnohdy velmi těžko rozpoznatelná. Pedagog je při této situaci vystaven bezmocnosti a často neporozumění svým žákům, protože se někdy obyčejné rvačky mezi dětmi jeví z počátku jako nevinná hra. Ve většině případů jsou ostatní spolužáci v rolích pozorovatelů, kteří se situací nic nedělají.

Šikana a její hranice je poněkud nepřesná a nelze určit jednoznačně co již je šikanou a co nikoliv. Šikana objevující se ve škole má mnoho podob a způsobů, jak agresori docílí obtěžujícího chování vůči svým obětem. Bendl vnímá problematiku šikanování ve škole v tom, že často si pedagog nevšimne jasných signálů, které by ho měli varovat, že se něco mezi žáky děje. Měl by brát zřetel na to, když někdo opakovaně mluví vulgarity, posměšky a urážky vůči druhému spolužákovi. Což v praxi celkem funguje, neboť slovní útoky může pedagog dobře zaznamenat a řešit je. Děti, které docházejí do škol, jsou dle pedagogů čím dál více vulgárnější a tak jsou někteří učitelé na slovník svých žáků poněkud zvyklí. Je to něco, co k dětem patří a učitelé to tak vnímají. Pak může nastat problém při vyšetřování potenciální šikany ve třídě.

Žáci si v průběhu školní docházky poměřují své síly, samozřejmě nejen fyzickou formou, ale v tomto případě především sociální formou. Snaží se ve třídním kolektivu vydobýt si své postavení a pozici, kterou si chtějí udržet. V tomto ohledu bývá šikana vůči obětem spíše jednorázového charakteru s cílem zesměšnit. Šikanu nelze v žádném případě podceňovat, jelikož pro pedagoga je více než vhodné, všechny takové ukazatele tohoto jevu odstraňovat již v základu.

Šikana vzniká často z nesmyslných představ a fantazií dětí ve třídě, které vedou k ubližování. Projevy školní šikany tkví hlavně v prosazování vlastních potřeb nad potřebami ostatních spolužáků. Cílem šikany je ohrožování ve značném nepoměru sil agresora vůči oběti. Podstatou školní šikany bývá agrese, která je výsledkem jednání agresora.

Samotné šikanování nemá snahu o to, aby prosperovalo nějakým ziskem, nýbrž se agresor snaží o to se projevit před slabším spolužákem. Šikana i mezi dětmi je fyzického, verbálního a násilnického rázu, často začíná jen pouhou hrozbou mířenou vůči oběti. Šikana se mezi žáky ve škole odehrává zcela úmyslně a cíleně.

K podstatným rysům šikany bývají řazeny:

- nepoměr sil mezi agresorem a obětí
- skutečnost, že agrese je cílem jednání
- opakování agrese <sup>19</sup>

Kollerová a kolektiv popisují šikanu ve školní třídě, jako široké prostředí, ve kterém dochází k opakovanému každodennímu kontaktu mezi stejnými žáky. Školní klima je nadále odrazem povahou a atmosférou školy.

Škola přímo určuje představy o tom, jaké by se měli dodržovat pokyny a jaký je například školní řád a společné cíle pro žáky i pedagogy. V tomto ohledu se následovně utvářejí vztahy mezi spolužáky, mezi skupinami ostatních žáků, vztahy s učiteli a vedením školy a dalšími pracovníky. Pro tyto vztahy je základem především v rovině žáků vzájemná důvěra a rovnováha, která dále určuje třídní klima. Pokud bude klima třídy pozitivní, lze říci, že v takové třídě

---

<sup>19</sup> BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-08-9, str. 24-25



nemá šikana prostor nebo popřípadě je její výskyt zanedbatelný. V opačném případě když není třídní klima kvalitní, tak se výrazně snižuje povědomí žáků o škole ve smyslu bezpečí a tím se může nastolit šikaně začátek. Setrvávající a dlouhodobá atmosféra ve třídě určuje to, jak se v ní žáci cítí, jak se navzájem respektují, jak společně řeší problémy. Pedagog by měl umět vnímat jednotlivé své žáky a individuálně hodnotit jejich rozdíly a potřeby.

Pedagog je zodpovědný ve své třídě za to, jaká jsou nastavená další pravidla mimo školní řád. Třidu dále definuje počet žáků a její uskupení. Každý žák ve třídě vnímá určité podněty jinak, každé dítě má jinou povahu a práh vnímání. Někteří si mohou brát věci příliš osobně, aniž by byly negativně mířeny proti němu. Naopak další žák bude reagovat na určité podněty až lhostejně a nebude si z toho nic dělat.

Ve třídách se dále odehrává bezpráví, které vzbuzuje při dlouhodobém obtěžování frustraci celé třídy. Frustrovaná je nejen oběť, ale i další spolužáci, kteří jsou přímo v dění šikany. Tito přihlížející mají snahu dělat, že nic nevidí a všímají si agresorů a obětí co nejméně, aby se nedostali do nevhodné situace, kterou nebudou umět nebo nebudou chtít řešit.<sup>20</sup>

Autorka Mayrock vytyčuje hlavní motivy školní šikany. Hlavními problémy označuje to, jak dítě působí na ostatní zvenčí. Znamená to, že agresor se většinou zaměří na to, co je vidět na první pohled. Věci, kvůli kterým bývají děti ve školách šikanované od spolužáků, jsou například: dítě vypadá moc hubeně či tlustě, vypadá o dost starší, než ve skutečnosti je, vypadá všelijak zvláštně, často se potýká s nemocemi, má výborný nebo katastrofální prospěch, bývá šikanováno z důvodu svého etnického původu, z důvodu náboženského vyznání, má postiženého člena rodiny, navštěvuje speciální třídu, výsměch přichází i

---

<sup>20</sup> JANOŠOVÁ, Pavlína, Lenka KOLLEROVÁ, Kateřina ZÁBRODSKÁ, Jiří KRESSA a Mária DĚDOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2992-3, str. 308-309

z důvodu finanční situace jeho rodiny a dokonce někdy nemusí mít aktér šikany ani žádný důvod.<sup>21</sup>

### 3.2 Prevence šikany

Bendl označuje jako problematické aspekty při řešení školní šikany samotné podmínky ve škole a okolnosti, za kterých se může šikana vyskytnout. Požadavek na to, aby měl pedagog snahu šikanu efektivně řešit je, aby spolupracoval s vedením školy, učiteli, rodiči a dalšími odborníky, kteří se problematikou šikany zabývají. I nadále je mnoho faktorů, které znemožňují předcházet a řešit šikanu ve školním prostředí. Tyto faktory tvoří začarovaný kruh a vznikají tím četné komplikace.

Jedná se především o tyto faktory:

- hraní „mrtvého brouka“ ze strany školy
- popírání a zamlžování ze strany školy
- zatloukání agresorů
- strach obětí se přiznat
- nekompetentnost pedagogů
- nezájem ze strany zřizovatele o zlepšení podmínek

Bendl dále rozděluje druhy prevence a předpoklady k úspěšnému řešení šikany ve školní třídě. V úvodu hovoří o tom, že při přecházení šikany lze využít poměrně velké množství prostředků. Jsou jimi například různá opatření, přístupy, zásady a metody, které lze využít k porozumění situace. Nedílnou součástí prevence mezi žáky je informovanost o možnostech, které mohou

---

<sup>21</sup> MAYROCK, Aija. *Jak přežít šikanování*. Přeložil Petra DIESTLEROVÁ. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1006-1, str. 28

využít při možném setkání s šikanou. Je velmi důležité, aby byli žáci informováni o závažnosti šikany.

Mezi první informace, které by měly děti dostat je například informovanost o linkách důvěry, sdělení kontaktů na které se mohou v případě ohrožení obrátit. Je určitě vhodné děti poučit o základních telefonních číslech na hasiče, policii a záchrannou službu. Dále je pro pedagoga stěžejní eliminovat již v počátku činitele, které by mohli šikanu ve třídě spustit. Velmi dobrý postup je, vytvořit ve třídě či škole dobré veřejné mínění, ve kterém bude žákům vysvětleno, jak dochází k šikaně a jak se jí bránit. Bendl uvádí předně rozdělení na primární a sekundární prevenci a zmiňuje rozpracovanost terciální prevence.

**Primární prevenci** vymezuje jako případ, kdy k šikaně samotné zatím nedošlo. Primární prevence má za úkol informovat žáky, rodiče a veřejnost o aktivitách, které nabízí škola. Mezi aktivity řadíme utváření zdravého sebevědomí u žáků, vedení k samostatnosti, nácvik překonávání únavy, dále výchova k odhodlanosti a tělesné zdatnosti. V tomto směru je velmi přínosné upevňovat vztahy napříč celou školou. Ve škole jsou zřízeny školní parlamenty, třídní samosprávy a dále například spolusprávy. Je tedy důležité, aby se prostřednictvím těch prostředků mezi dětmi budovaly přátelské a upřímné vazby. Toto je důležité nejen mezi žáky ve třídě, ale v návaznosti se vztahy s pedagogy.

**Sekundární prevenci** lze uplatnit v situaci, kdy je již třídní kolektiv šikanou zasažen. V této chvíli musí být použity prostředky k nápravě problému. Mezi prostředky sekundární prevence řadíme správně načasovanou diagnostiku, řešení šikany bez odkladu, efektivní jednání s vedením školy a rodiči a v neposlední řadě jednání s kolektivem. Velmi důležitou součástí je edukace žáků v oblasti sociálních dovedností a případným nácvikem modelových situací.

**Terciální prevenci** dle Bendla není možné prozatím zařadit do praxe v oblasti šikany. Dle jeho názoru je nutné na této fázi prevence v budoucnu

pracovat, aby efektivně plnila svou funkci. Definuje především v této fázi možnost pro školy, aby využily speciální pracoviště, které by mohlo celý školní rok pracovat a aktéry a oběťmi školní šikany.

Bendl zdůrazňuje předpoklady pro úspěšné řešení šikany:

- přípuštění si možnosti vzniku šikany ve škole
- odvaha obětí a ochota okolí oznámit probíhající šikanu
- erudovanost pedagogů, vychovatelů a pedagogických pracovníků v oblasti prevence
- osvěta pro aktéry šikany a další osoby, které mají se šikanou co dělat<sup>22</sup>

Pothe je toho názoru, že primární, sekundární i terciální prevence v oblasti šikany je pro dlouhodobě obtěžované dítě velmi efektivní. Každá ze součástí prevence má nezastupitelnou úlohu při řešení šikany. Preventivní programy jsou ve většině případů zaměřeny na izolaci a odejmutí rizikových faktorů.

V prevenci považuje za vhodnou akci pracovat s dětmi na jejich postojích, které by měly vycházet z:

- moje tělo patří mně a mám právo si ho chránit
- nesmím tolerovat žádné nepříjemné dotýkání ani manipulaci s mým tělem
- mám právo říct ne
- najdu si ve svém okolí bezpečné osoby, kterým se můžu svěřit
- pokud se svěřím, můžu ubližování zastavit<sup>23</sup>

---

<sup>22</sup> BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-08-9, str. 77-79

<sup>23</sup> PÖTHE, Petr. *Dítě v ohrožení*. Praha: G plus G, 1996. Zde a nyní. ISBN 80-901896-5-2, str. 71-73

Kolář definuje schéma prevence školní šikany a zdůrazňuje, že tento model má sedm vrstev, které musí být ucelené, aby prevence měla smysl. Schéma se zaměřuje na školní šikanu z pohledu příčin a podmínek. Kolář je toho názoru, že škola nemůže plně zastoupit prevenci v rizikovém chování, může toto chování eliminovat pouze na půdě školy.

Kolářovo schéma prevence postupuje takto:

- pedagogická komunita, posilující školní třídu
- programy proti šikanování ve školách
- odborné služby školství, SPC a PPP centra, SVP
- spolupráce škol s odbornou veřejností, OSPOD, kurátoři, dětská psychiatrie
- podpora v rámci krajských úřadů
- kontrola školy prostřednictvím České školní inspekce
- monitorování situace zvláště při ochraně dětských práv

Kolář vnímá toto schéma jako dobře pojatou prevenci, kterou rámcově mohou využít všechny školy. Je nutné říci, že součástí prevence jsou ve školách kvalifikovaní odborníci, kteří mohou účelně zasáhnout při jakémkoliv podezření. Mezi tyto odborně vzdělané osoby patří například metodik prevence, školní psycholog nebo výchovný poradce. Tito lidé mají nezastupitelnou roli při řešení šikany. Často bývá obtížné i pro odborníky šikanu rozkrýt neboť existuje silné spojení mezi šikanou ve škole a šikanou mimo ni. Je o něco obtížnější k řešení problému přistupovat, pakliže se situace odehrává především mimo půdu školy.<sup>24</sup>

---

<sup>24</sup> KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-x, str. 198-199

Důležitým bodem prevence je i prevence u kyberšikany, která je velmi rozšířenou formou současných agresorů. Moderní technologie spustily nový typ šikany nazývaný se kyberšikana. U kyberšikany je také nutná prevence. Ševčíková a Dědková popisují prevenci v publikaci od Aleny Černé a uvádějí, že rodiče nemají povědomí o tom, kde se jejich dítě pohybuje na internetu, což je problém pro možné nebezpečí. Přičemž čeští rodiče jsou poměrně v pásmu podprůměru informovanosti o kyberšikaně oproti ostatním rodičům v Evropě. Autorky spatřují rozdílnost v tom, že moderní technologie znamenají mezigenerační uskupení rodičů.

Pro současné rodiče bylo více než přirozené vyrůstat v přirozeném prostředí a sami se teprve s novými technologiemi seznamují a jsou to začátečníci v používání například sociálních sítí. Tato rozdílnost je ukazatelem toho, jak rodiče edukují své děti v bezpečném používání internetu a chování na online serverech. Českým dětem chybí pevná ruka a vedení při práci s počítačem, rodiče v tomto ohledu spíše méně děti informují o možných nebezpečích.

Rodiče by neměli podceňovat své děti v aktivním používání internetu a měli by v rámci prevence učinit několik opatření, tak aby se vyhnuli případnému řešení šikany. Děti jsou nejčastější oběti kyberšikany, neboť nemají širší povědomí o tom, jak to na internetu chodí. Jsou velmi důvěřivé a snadno navazují vztahy.

Rodiče i pedagogové by se měli snažit odstranit obtěžující element a zajistit dítěti bezpečí. Dle studií bylo prokázáno, že blokace uživatelů či řádně nastavená bezpečnost napomáhá v rámci prevence šikanu omezit, či úplně zastavit. Prevencí v kyberšikaně se nejčastěji rozumí především včasná informovanost pro všechny dětské uživatele internetu.

Škola je pravomocná v tomto směru reagovat na kyberšikanu prostřednictvím omezení užívání internetu pro žáky ve škole. Problémem zůstává, že kyberšikana

se odehrává nejčastěji mimo školu a toto preventivní opatření nemá mnohdy významný efekt.

Důsledek omezení přístupů k internetu, je to že se žáci budou nadále bát jakýkoliv přestupek ohlásit. Strach bude plynout především z toho, že přijde další omezení a budou na tom ještě hůře. Preventivní strategií může být dále pro školu například osobní promluva s žáky, aby pochopili závažnost kyberšikany, vysvětlení především bezpečného používání internetu. Dále může škola poskytnout zabezpečení a zvýšení informovanosti o problematice.<sup>25</sup>

### 3.3 Aktéři a oběti šikany

Janošová a kolektiv hodnotí **třídní prostředí** v rámci popularity jednotlivých žáků. Zabývají se otázkou „*Kdo je podle žáků cool?*“ Význam slova *cool* je pro dětskou populaci vše co je moderní, vyhledávané, žádané a populární. Toto označení je používání i tehdy, je-li někdo oblečen podle poslední módy, má trendy účes nebo nejnovější elektronická zařízení. Těmito aspekty stoupá prestiž jednotlivců v kolektivu. U starších ročníků se považuje za populární vzepřít se pravidlům a autoritám. S tímto postojem se většinou setkáváme u agresivnějších žáků. Póza cool žáka, je doprovázejícím signálem šikany.

Lze říci, že každý žák si chce vybudovat ve své třídě postavení, které je pro jeho osobu přínosné. Nadřazenost aktérů bývá opomíjená někdy spolužáky i učiteli.

Spolužáci ve třídě mnohdy vzhlížejí k těmto jedincům a snaží se jim zavděčit, aby byli oblíbení. Na to následovně navazuje i vzájemný vztah mezi těmito skupinami, který vytváří ve třídě značné rozdíly mezi dětmi.

Dalším postojem v současných školních třídách je takzvaný *poker-face*, kdy žák nedává najevo své emoce a má snahu za každou cenu udržet odtažitost od

---

<sup>25</sup> ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0, str. 99-125

jakékoliv situace. Ať u aktérů či obětí je poker-face znakem toho, že mohou být neúspěšnější a neumějí ovládat sami sebe. U aktérů šikany se vyskytuje převážně omezení v hodnotové orientaci. Svě hodnoty vnímají tak, aby byly co nejvíce zaměřené na jejich osobu. Ve třídě chtějí mít dobré postavení, úspěch a mít pocit moci.

Popularita jedince ve třídě má za cíl otevřít větší možnosti k tomu, aby jedinec mohl manipulovat se třídou ve svůj prospěch a mohl řídit spolužáky, což v důsledku vede k uspokojování potřeb aktéra. Pokud je jedinec ve třídě populární o jeho statusu ví celá třída a tím u ostatních žáků klesá sebevědomí. Žáci, kteří jsou aktivními šikanujícími, jsou mnohdy ve třídách v pozici buď významně populární, nebo naopak velmi málo sympatičtí. V případě vysoké popularity u žáků vzrůstá agresivita poměrně rychleji. Pokud shrneme aktéry šikany, jsou to především populární jedinci.

Pokud se jedná o oběti šikany v třídním kolektivu, těmi se stávají žáci, kteří nenabývají popularity a jsou zároveň velmi odlišní od zbytku třídy, jsou to žáci uzavření, trpící úzkostí a mají například problém s navazováním vztahů, mohou mít horší výsledky ve výuce oproti ostatním. Tímto se stávají snadným terčem posměšků, nadávek a šikany. U starších žáků a to převážně na druhém stupni se můžeme setkat s pózou *drsňáka*, který chce zapůsobit před ostatními. Na druhém stupni základní školy se mnohokrát opakuje homofobní šikana a sexuální narážky.

Aktéři používají proti svým obětem výroky typu „buzerant, teplouš, hermafrodit, lesba“. Tyto nadávky předcházejí například osahávání nebo vynuceného svlékání. Starší žáci tyto úkony chtějí po slabších jedincích a



v každém případě lze toto chování označit jako sexuální zneužívání. Zde dostává šikana další rozměr.<sup>26</sup>

Říčan a Janošová uvádějí, že v problematice vztahu mezi aktérem a obětí šikany jsou další zúčastnění, kteří jsou do problému zapojeni. Jsou jimi agresor a jeho podporovatelé, oběti, spolužáci ze třídy, zastánci zastávající se oběti šikany, pedagogický sbor, vedení školy a rodiče zúčastněných žáků.

**Agresoři** neboli aktéři šikany mají typické vlastnosti, ze kterých lze usoudit, že je dítě rizikové. Tento úsudek lze vyhodnotit i při neprobíhající šikaně. Je potřeba, aby byl pedagog obezřetný, protože žáci se v mnoha případech dopouští klamů a lze jen těžko ověřit, jací doopravdy jsou. Vlastnosti agresorů, na které se autoři zaměřují, vyplývají především z tělesné proporce dítěte. V první řadě autoři uvádějí tělesnou vybavenost a zdatnost, kterou doprovází síla. Tuto sílu agresor aktivně používá proti svým obětem. Klam nastává v případě, že dítě je naopak fyzicky neobratné a tudíž je jeho snahou získat sílu svou krutostí vůči obětem. V obličejí agresora lze spatřit surovost, která přímo vychází z jeho mimiky. Toto je jedním z významných rysů u šikanujících dětí. Skrytý agresor se často schovává za tzv. „*andělskou tvář*“ je to dítě, které na první pohled vypadá nevinně a přesto dokáže být velmi kruté. Dále je typické pro agresivní žáky ve třídě jejich touha se s druhými prát. Agresoři bývají vznětliví, prehliví a velmi snadno se dostanou do sporu.

Pedagog by měl myslet na to, že ne každý, kdo se takto projevuje, musí být nutně třídním aktérem šikany. Někteří agresoři mají míru kontroly nad svým chováním značně vysokou. Vybírají si proto vhodná místa, často mimo školu, kde své choutky vybijí na své oběti. Agresor ve škole často porušuje dohodnutá pravidla, stanovený školní řád, vymýšlí si, dochází ke krádežím a podvodům.

---

<sup>26</sup> JANOŠOVÁ, Pavlína, Lenka KOLLEROVÁ, Kateřina ZÁBRODSKÁ, Jiří KRESSA a Mária DĚDOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2992-3, str. 107-111

Agresor se baví nad tím, že může pedagogy snadno obelhávat a spoléhá na dobrý dojem, který v pedagogovi budí. Učitel je pak v pozici, kdy žákovi může bezmezně věřit a agresivní žák si libuje v tom, jak na pedagogem vyzrál. Agresoři nevynikají ve školní docházce ani jejich klasifikace není dobrá. Mívají často velmi špatný prospěch a jsou v hodinách neukázněni. Slabý prospěch ve třídě může v mnohých dětem vzbudit dojem selhání a to nastartuje jejich frustraci. Jejich sebevědomí klesá a jsou černými ovce v třídě. U ostatních spolužáků bývají neoblíbeni a na tomto základě se vytváří podmínky pro pomstu mířenou vůči vybrané oběti. Agresor touží po tom, aby ho spolužáci uznávali a souhlasili s ním.

Agresor je vůči ostatním dominantní dítě, které ovládá zbytek třídy a manipuluje s vybranými spolužáky. Někteří spolužáci z něj mají pochopitelně strach a jiní vycítí příležitost k tomu, se k agresorovi přidat a asistovat mu. Tímto se účelně vyhnou tomu, že by se snad v budoucnu stali sami oběťmi agresora. Ublížovat druhým je pro agresora více než radost, umí být velmi krutý, zlý a posměvačný. Jeho sklony ke krutosti jsou znakem toho, že není schopen projevit empatii, vcítit se do toho jak se oběť cítí. Není schopen zhodnotit závažnost svého chování. Zpětnou vazbou pro jeho počínání je spíše požitek z aktivního ubližování obětem.

Kolář sledoval agresory a snažil se je dát do tří skupin. Z jeho sledování bylo zjištěno, že agresoři mají zajímavé vlastnosti a značně se od sebe liší. První typ agresora je dítě velmi hrubé, neslušné, impulzivní a primitivní. Druhým typem agresivního dítěte je dítě, které pedagog vnímá jako slušné, kultivované avšak s narcistními prvky. Třetím typem možného agresora je dítě, které je vesměs třídním bavičem a je v dětském kolektivu vlivné.

Důležité jsou i informace o tom z jakého prostředí dítě pochází, To může do značné míry ovlivnit jeho chování a postoj k ostatním dětem. Kolář vysvětluje, že agresivita se u dětí projevuje již v předškolním věku dítěte. Samozřejmě s tím

úzce souvisí i vrozené vlastnosti a sklony. Agresivní dítě pochází z nepodnětného prostředí, ve kterém se vyskytuje nedostatek pochopení a zájmu, citový chlad a ponižování ze strany rodičů, nenávisť v důsledku nepochopení. Dítě se setkává v rodině s fyzickým či psychickým násilím, často slyší vůči své osobě nadávky.

Rodiče jsou značným vlivem, se kterým se pojí budoucí chování jejich dítěte. Vychází to i z toho jaká panuje doma atmosféra, zda se rodiče často hádají, mohou se vyskytovat konflikty mezi ostatními členy rodiny. Tyto faktory podporují dítě v tom, aby bylo agresivní. Nezáleží na tom, jakého původu dítě je, z jak majetné rodiny pochází. Agresorem se může stát dítě z jakékoliv vrstvy. Agresoři ve školních třídách zakoušejí pocit z ubližování, který se postupem času razantně zvětšuje. Z obyčejné klukoviny pak vznikají kázeňské přestupky, které vyústí později i v trestnou činnost.

Kolář si klade otázku „*Podle čeho poznáme oběti šikany?*“ Obdobně jako u agresorů mají **oběti** podobné znaky, podle kterých lze vytyčit šikanované dítě. Mnohdy není terčem šikany jen ve své kmenové třídě, ale napříč celou školou. K šikaně pak dochází i v jiných zájmových skupinách, kde se dítě projeví jako slabší článek kolektivu. Jedná se například o letní tábory, nebo zájmové kroužky mimo školu. Otázka je jak zjistit příčiny a vinu v oblasti šikanovaných dětí. Je nutno říci, že šikana je vždy vina na straně agresorů a nikoliv na straně obětí. Mezi znaky jež dětské oběti šikany mají je oslabená tělesná zdatnost. Ta předurčuje pro některé agresory známku toho, že jedince nedisponuje žádnou silou obzvlášť v případě, pokud se jedná o chlapce.

Nápadně výrazné prvky u dětí jsou signálem pro aktéry, aby si tyto děti podali. Jedná se o znaky, které jsou vidět převážně zvenčí. Například nošení brýlí, obezita, barva pleti nebo zrzavé vlasy. Vnější odlišnosti dětí od ostatních vnímá agresor jako dobrou záminku pro to, aby svou oběť mohl zesměšňovat a ponižovat. Oběti se často za své odlišnosti stydí, a proto snadno podlehnou tlaku

agresora. Dítě, které se stává obětí šikany je většinou nesmělé, uzavřené, nerado se zapojuje do konfliktů, nezvládne pojmout kritiku na jeho osobu. Oběti šikany bývají často nemocné, buď z opravdu špatného zdravotního stavu, nebo vlivem strachu z očekávaného teroru ve třídě. Oběti mají problém s prosazením se ve třídě, ale i v jiných skupinách. Činí jim obtíže být asertivní, trpí nízkým sebevědomím, není soutěživé. Oběťmi ve třídách se stávají děti s výborným prospěchem, jsou označovány za „šprty“ a to opakovaný důvod pro agresory se oběti pomstít.

Do role oběti šikany se dostává žák, který nově přijde do třídy, naruší tím třídní strukturu a bude se chtít v rámci své role ve třídě zařadit. Což se dominantním žákům ve třídě nemusí líbit.

I v případě oběti má velký podíl rodinné prostředí, ze kterého oběť pochází. Dítě je poznamenáno již z rodiny a to mu brání se prosadit ve své vrstevnické skupině.

Mezi faktory, které přímo ovlivňují dětské oběti, Kolář řadí pojem hyperprotektivní matka, která nedovolí dítěti, aby zakusilo některé situace, a tím ho zdržuje v získávání životních zkušeností. Tento postoj rodiče je hodnocen jako negativní. Autor vidí problém dále v tom, že je dítě jedináček, dodává, že dítě není schopno efektivně spolupracovat a komunikovat v rámci skupiny. Rodiče také od mala dětem vštěpují, že fyzické násilí vůči druhým je špatná věc.

Na druhou stranu dítě pak nemá možnost si zkusit, jak se v případě fyzického útoku bránit. Děti pocházející ze sociální izolace vlivem radikálního vyznání rodičů, se někdy nesetkají s tím, že by měli bojovat za sebe samotné.

Oběti mají v budoucnu lepší prognózu než jejich agresori. Úspěšnost bývá v mnoha případech v tom, že se podaří dítě zpět začlenit do kolektivu a pomoci

mu při zhojení jeho sebevědomí. Ovšem toto trvá v rádech měsíců i let, než je dítě schopno toto ponížení před ostatními spolužáky překonat.<sup>27</sup>

Marsonová hovoří o tom, jak by si měli oběti požádat o pomoc. Pro oběti je velmi obtížné si o pomoc říci, je to pro ně těžké, aby se svým problémem přišli za kýmkoliv dospělým. Překonání sebe samotného a dojít až k tomu se svěřit, je pro oběti veliký pokrok.

Některé děti to ani nedokážou, neboť mají značný strach z následků. Oběti jsou přesvědčeny o tom, že problém je v nich a veškerá tíha důsledků padá výhradně na ně. Dochází pak k tomu, že oběti propadají ještě více smutku a strachu. Autorka popisuje hlavní myšlenky, které oběti v sobě mají přítom, když se rozhodují, zda o šikaně řeknou ostatním.

*„Musím být silný, samostatný a nezávislý za všech okolností.“*

*„Když požádám o pomoc, budu vypadat jako slaboch.“*

*„Ostatní mě mohou zneužít a já jim budu zavázán.“<sup>28</sup>*

Černá a kolektiv popisuje agresory a oběti v rámci kyberšikany. Průvodní jevy jsou víceméně podobné, jako popisuje Kolář. Agresoři mají problémové chování, které se projevuje především jako častá absence ve škole, podprůměrné známky, objevuje se u nich delikventní chování, na druhém stupni holdují návykovým látkám a alkoholu. Řada agresorů chce využít to, že mohou být anonymní a mohou si se svými oběťmi snadněji pohrávat. Tento fakt snižuje u agresorů jejich zábrany a jejich fantazie může být v tomto ohledu rozmanitá.

Agresoři nemají dobré vztahy v rodině ani mezi přáteli a jsou pro ně online aktivity spojené s ubližováním, jistou formou silné vazby s obětí. Kyberagresoři

---

<sup>27</sup> ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6, str. 53-63

<sup>28</sup> MARSON, Jacqui. *Naučte se říkat ne*. Praha: Dobrovský, 2013. ISBN 978-80-7306-558-4, str. 174

jsou ve skutečné světe odmítáni a proto je pro ně výhodně mít vztahy na internetu.

Vnímají kyberšikanu, jako něco co nemá přesah na jejich skutečný život a jejich chování není tolik vidět. Oběťmi se stávají děti, ke kterým má agresor bližší přístup. Jedná se o informace o tom, jaké mají telefonní číslo, jaké používají sociální sítě, na kterých zveřejňují soukromé informace a fotografie. Oběť tedy o sobě prozradí více než tuší a to je pro agresora jasným vodítkem pro útok. Oběti bývají velmi důvěřivé a to je v případě kyberšikany problematické. Agresori zneužívají uveřejněné informace v neprospěch oběti.<sup>29</sup>

**Třídní publikum** je mnoho žáků zúčastněných při aktu šikany. Třídní kolektiv je rozmanitý v tom jaké vlastnosti mají jednotliví žáci, kteří do ní docházejí. Někteří žáci více inklinují k agresorům a jiní k obětem. Pokud se někdo z žáků stává stoupencem agresora, je jasné, že z toho chce mít nějaké výhody. Tito žáci se chtějí agresorovi zalíbit, asistovat mu při ubližování nebo ho jen kryjí. Děti, které jsou zastánci obětí, se snaží odstranit nespravedlnost, která se ve třídě objevila. Jsou ve třídě, ale i takový členové, kteří nešťěstí jen přihlížejí a nezastupují ani roli asistenta ano roli zastánce. Pokud je ve třídě šikana přítomna již delší dobu, značně ovlivňuje třídní klima a mentalitu třídy. Děti bývají ze situace znechucené a zděšené a po čase se právě rozhodnou na čí straně budou stát. Někteří děti jsou jen vzdálenými pozorovateli ze strachu, že by měli se situací ve třídě něco společného a z toho mají strach. Ti žáci, kteří jsou v jakékoliv zmíněné roli, jsou pro ostatní spolužáky zárukou toho, že to nikomu nepoví.<sup>30</sup>

Říčan je toho názoru, že šikana je záležitostí celé třídní skupiny. Není to otázka pouze agresora a oběti. Šikanu lze jen obtížně zkoumat, pokud neznáme

---

<sup>29</sup> ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0, str.61-67

<sup>30</sup> ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6, str. 63-65

kolektiv celý, jaké jsou v něm vztahy a co se přímo na situaci podílí. Otázkou je, na čí straně jsou v případě šikany sympatie jednotlivých žáků ve třídě. Odpověď není zcela jednoduchá a jednoznačná. Autor zkoumal, jak moc jsou osobnosti agresorů sympatičtí ostatním spolužákům. Pokud se jedná o chlapecké agresory, ti jsou spolužákům nesympatičtí oproti obětem a na druhou stranu dívčí agresorky jsou více sympatické pro kolektiv než oběti. V obou případech je pro agresora důležité, jakou míru popularity a prestiže si ve třídním kolektivu vybudoje.

Bylo dokázáno, že u dětí mezi devátým a patnáctým rokem se snižuje sympatie k obětem a inklinují k agresorům. Autor toto hodnotí jako neočekávaný výsledek výzkumu, jelikož výzkumníci předpokládali zcela opačný závěr. Měli za to, že žáci budou k šikaně přistupovat zodpovědněji s postupujícím věkem a zkušenostmi.<sup>31</sup>

### 3.4 Osobnost pedagoga

Janošová a kolektiv uvádí ve své knize Psychologie školní šikany, že **role pedagoga** při řešení šikany je velmi důležitá. Učitel řídí skupinový život ve své třídě několika možnými styly. Autoři se shodli na tom, že v případě chybně vedené třídy se šikana vyskytuje častěji. Jedná se o styly vedení skupiny, a to ať autoritářsky a nedemokraticky anebo vedení třídy absolutně chybí.

Třídní učitel si často neví s dětmi rady a nemá jasno, jakým způsobem by měl nebo mohl třídu vést. Stává se tomu tak, pokud je pedagog ve své práci kratší dobu nebo má krátce třídnictví. Problematika je viditelná i u pedagogů, kteří při svém studiu nedosáhli dostatečnou praktickou přípravu k vedení třídy. Tito učitelé neměli možnost nabrat dostatečné zkušenosti z praxe při práci se skupinou se zaměřením na její strukturu.

---

<sup>31</sup> ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-71-78-049-9, str. 39

Někteří učitelé mají představu o tom, že mít se svými žáky výhradně kamarádský vztah, je to to nejlepší co mohou udělat. Takový učitel se snaží třídu udržet v přátelské atmosféře a nevhodné projevy ostatních žáků pouze usměrňuje. Tento liberální styl vedení třídy není vždy vhodně zvoleným způsobem. I pro některé děti se může zdát tento přístup nevhodný, ale to spíše u starších ročníků. Problém nastává ve chvíli, kdy žáci svému učiteli kamarádství oplácejí více než je vhodné. Žáci to značně přehánějí a výsledek tohoto přístupu je takový, že ve třídě nastane anarchie. Učitel pak nemá prostředky pro to, aby některé jedince usměrnil nebo zastavil.

V řízení je podstatné, aby pedagog ve své třídě nastavil pravidla, která vytvoří společně s dětmi. To pomáhá budovat kvalitní komunitní vztah. Náplň práce učitele nespočívá jen v předání informací v jednotlivých vyučovacích hodinách, ale jeho další hlavní úlohou je i vychovávat své žáky. Učitel by měl umět reagovat adekvátně na veškeré vzniklé situace. Měl by umět vyhodnotit, kdy si žák zaslouží odměnu a kdy již trest za nevhodné přestupky. Pedagog by měl volit takové metody, které odpovídají různorodosti složení třídy, avšak ne vždy pomůže jen manažerský přístup k řešení situace šikanování a odhalování problémů mezi žáky.

Klíčové kompetence pro to, aby mohl učitel pracovat s žáky na sociální podkladě jsou:

- rozvinuté sebevědomí, profesní motivace, zvládnání stresových situací
- všímavost, porozumění emocím žáků, posilování vztahů ve třídě, respekt a citlivost k odlišnostem, podpora spolupráce s rodiči a vedením
- prosociální orientace, schopnost rozhodovat se, zodpovědnost
- vedení života žáků, je si jistý ve svých postupech, promýšlí a řeší vzniklé situace



Další klíčové kompetence, které jsou významné při konkrétním problému a to při šikaně jsou následující:

- praktické dovednosti k řešení šikany, výcviky a školení
- postoje učitele k šikaně
- kvalitní vztahy mezi pedagogickými kolegy
- vztah učitele k jednotlivcům ve třídě, akceptace, pochopení, vhodné reakce <sup>32</sup>

Říčan uvádí, že častý postoj učitelů k šikaně je ten, aby si děti své spory mezi sebou vyřešily sami. Ve své podstatě je přínosné v některých situacích děti nechat, aby svoje spory urovnaly na základě svého svědomí a zkušeností.

V těchto případech je možné odhalit u žáků míru tolerance a umění kompromisu. Pokud se nejedná už jen o menší křivdy v kolektivu, přichází chování, které má znaky šikany.

Toto začíná ve chvíli, kdy se mezi děti dostane nespravedlnost, bezohlednost a strach. Autor hovoří o tom, že často mají učitelé předsudky k řešení šikany ve třídách a jejich snaha o řešení šikany by vedla pouze k tomu, že by v dalších případech děti lépe tuto situaci utajily. Pro učitele je to práce navíc a nemá žádný efekt. Jedině co z toho vyplývá pozitivního je, že učitel sám vyhodnotil, že šikanu poznal.

Opačný přístup zaujímají učitelé, kteří jsou ochotní a otevření vůči tématice šikany. Tito pedagogové vnímají závažnost šikany a její význam ve školní třídě. Mnoho učitelů se podělí s kolegy o svoje zkušenosti se šikanou. Setkáváme se s tím, že učitelé vnímají šikanu jako kolektivní problém, ale zároveň si málo připouštějí, že by se vyskytla zrovna v jejich třídě nebo ve škole, kde pracují.

---

<sup>32</sup> JANOŠOVÁ, Pavlína, Lenka KOLLEROVÁ, Kateřina ZÁBRODSKÁ, Jiří KRESSA a Mária DĚDOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2992-3, str. 325- 328

Říčan dále spatřuje problém v tom, když učitelé nedávají velký význam psychickému násilí, nadávkám a ponižování.

Učitelé vnímají problém spíše ve chvíli, kdy se někomu ze třídy něco ztratí nebo je někdo zraněný. Je potřeba, aby učitelé ve svých třídách analyzovali třídní vztahy například pomocí efektivní sociometrie. Stává se, že učitel někdy nevědomky souhlasí s agresorem, neboť používá například stejnou ironii a vtípků k ostatním a neuvědomí si to.

Dalším problémem nastává u učitelů, kteří ignorují varovné signály jakéhokoliv nevhodného jednání a žákům dávají volnost a tím nezvládají řešit kázeňské přestupky. Nemají k tomu chuť, vzdělání ani podmínky.<sup>33</sup>

Kolář se prakticky zaměřuje na rozhovory o šikaně s učiteli. Je toho názoru, stejně jako Janošová, že učitelům chybí teoretická i praktická dovednost a vzdělanost v oblasti šikany. Až v pozdější době, kdy se šikana na školách podstatně rozmohla, začali studenti pedagogických oborů dostávat informace o tom, jak mají se šikanou pracovat. I odborníci z řad psychologů, terapeutů a psychiatrů jsou obtěžkáni neznalostí v oblasti šikany. V tomto směru, je pak obtížné šikanu rozkrýt, napravovat a řešit ji. Kolář uvádí, že učitel se o šikaně ve třídě dozví až velmi zpětně anebo jen ojediněle.

Nejčastější omyly v řešení šikany ze strany učitele:

- vyšetřování agresora a oběti dohromady
- falešní svědkové mají velkou váhu
- nebere se zřetel na mlčenlivost
- konfrontace výpovědí obou stran
- odejití oběti ze třídy či školy

---

<sup>33</sup> ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-71-78-049-9, str. 40-41

Ve výjimečných případech se šikana dostane ven a ví o ní širší školní okolí, tzn. další třídy, ostatní pedagogové, vedení školy a i rodiče žáků. V mnohých případech se vina svaluje právě na pedagoga a hlavním argumentem je to, že kdyby učitel vedl řádně svou třídu, nemohlo se nic takového stát.<sup>34</sup>

### 3.5 Rodiče zúčastněných dětí

Mnoho rodičů se samo sebe ptá „*Proč právě moje dítě?*“ V případě, že se dítě stane obětí agresivních útoků aktérů šikany, rodiče nemohou věřit, že se to dotýká jejich potomka. V prvních chvílích přemýšlí především nad tím, proč se agresor nezaměřil na jiné dítě. V každém případě platí, že nikdo z rodičů by nechtělo, aby takové neštěstí potkalo zrovna jejich děti. U rodičů se v případě zjištění šikany jejich dítěte, dostavuje pocit viny a skutečnost se stává špatně snesitelná. U rodičů je dále přítomen strach z toho, že jejich dítě zažilo traumatickou zkušenost a setkalo se s agresí. V první řadě, přichází pro rodiče dítěte obrovský šok. Pro rodiče je nesnesitelná představa, že bylo jejich dítěti ubližováno a nikdo o tom dlouho nevěděl. Rodiče reagují každý rozdílně, někteří jsou emočně více zkroušeni, jiné vlna emocí příliš nezaplaví.

Rodiče by rozhodně měli při zjištění šikany u dětí vyhledat odbornou pomoc, kde by se sami měli poradit o celé situaci. Rodiče to dále berou tak, že jejich dítě je jejich krev a pokud někdo ublíží jemu tak zároveň ublíží i jim.<sup>35</sup>

Říčan uvádí důležitost toho, jakou roli mají rodiče v problematice šikany. Především jde o to, že někteří rodiče mají významný podíl na tom, jak se šikana u jejich dítěte rozvinula, ať jako aktéra či oběť šikany. Mnoho rodičů nemá dostatečné informace o šikaně a také ji značně podceňují. Školy by měly v tomto

---

<sup>34</sup> KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-x, str. 21-22

<sup>35</sup> BOURCET, Stéphane a Isabelle GRAVILLON. *Šikana ve škole, na ulici, doma: jak bránit své dítě--: praktický průvodce pro rodiče, pedagogy a vychovatele*. Praha: Albatros, 2006. Albatros Plus. ISBN 80-00-01552-8, str. 36-37

ohledu aktivně s rodiči spolupracovat, nabízet jim možnosti prevence. Dále jim mohou nabízet kontakty a nabídnout spolupráci při preventivních programech.

Pokud se jedná o aktéry šikany, rodiče se ve většině případů o vzniklé šikaně nedozví, nebo až podstatně déle. Dětský agresor se rodičům zajisté nebude chlubit svým počínáním. Je to převážně škola, která rodiče aktérů šikany vyrozumí. Rodiče agresorů reagují neadekvátně, stává se často, že dítě dostane za své chování výprask a to situaci jen podpoří. Dítě nabyde ještě většího pocitu zlosti, který se bude snažit vybit zas jen na slabších.

Dalším špatným řešením při zjištění závažnosti chování svého dítěte je, že rodiče ho za to téměř chválí. Jak si dokázal jejich potomek dobře poradit a nenechá si nic líbit. Rodiče těchto dětí, jsou proti škole v opozici a chrání zájem svého dítěte. Vystupují vůči učitelům a vedení školy arogantně a chtějí zapůsobit jako správná autorita. Naopak rodiče obětí šikany se o vzniklé situaci dozvědí častěji, než-li rodiče agresorů.

Oběti mají strach z toho, že by rodiče chtěli šikanu ve škole aktivně řešit. Oběti jsou často pod tlakem a výhrůzkami o mlčenlivosti o situaci. Oběti se svým rodičům svěřují v naději, že se jim aspoň uleví. Rodiče obětí mají taky různý náhled na školní šikanu. Jedni mají za to, že šikana je nedílnou součástí dětství a školního kolektivu a je třeba si jí jen odtrpět. Což v důsledku není účinná pomoc ze strany rodičů. Někteří rodiče zase utvrzují své potomky, aby na svou obranu nic nepoužívali. Tato rada dává však agresorům ještě větší pole působnosti. Rodiče bývají i tak bezradní, že vinu ze šikany svému dítěti přisuzují a bezmyšlenkovitě tvrdí, že je to záležitost jen mezi dětmi. Správným postupem se dle Říčana jeví, když rodiče mají snahu řešit tuto záležitost s vedením školy, s třídním učitelem a dále s odborníky, kteří mohou velmi dobře zasáhnout.<sup>36</sup>

---

<sup>36</sup> ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-71-78-049-9, str. 42-43

Bendl je toho názoru, že řešení šikany v sobě nese jistou míru zodpovědnosti jak na straně školy, tak na straně rodičů. Tyto dva elementy jsou společně úzce spjaty, neboť šikana vyžaduje zapojení širšího okruhu lidí, mezi kterými jsou převážně rodiče zúčastněných. Spolupráce školy a rodičů je možná ve dvou úrovních a to předně mezi školou a rodiči konkrétních žáků, jež se šikana týká. Ve druhé rovině řešení šikany připadá spoluúčast rodičů všech dětí ve třídě. Každý z rodičů se může zapojovat jak do prevence šikany, tak do samotného řešení a přispět tím ke zlepšení situace. Škola by v tomto ohledu měla být hlavním iniciátorem úzkého kontaktu s rodiči a různými prostředky je informovat o dění ve třídě. Učitelé by měli ve svých třídách s rodiči spolupracovat v rámci přednášek, informačních letáčků nebo třídních schůzek.

Cílem by mělo být, aby rodiče byli co nejvíce informováni o jevu šikany ve škole. Tato osvěta může být účinným prostředkem v boji proti šikaně mezi žáky. Škola dále může být zprostředkovatelem kontaktů na různá centra pomoci, na odbornou pomoc, která se zabývá problematikou šikany. Autor popisuje, že rodiče by měli být všímaví vůči různým varovným signálům, které od dítěte přichází v domácím prostředí. A to u dětí jak agresorů, tak i obětí. Mohou se u dětí s agresivními sklony objevit měnící nálady, začnou být agresivnější vůči svým sourozencům, opakovaně si vynucují pozornost. O dětských obětí bývá časté, že dítě má nechutenství, bolí ho hlava, nechce jít do školy, zdržuje se výhradně doma, nechce s nikým mluvit nebo nemá motivaci pro to, by se učil.<sup>37</sup>

---

<sup>37</sup> BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-08-9, str. 160-161

## 4. ZVLÁDÁNÍ ŠIKANY NA ŠKOLÁCH

### 4.1 Vznik podezření

Říčan definuje přímé a nepřímé známky šikany ve školné třídě, jejichž závažnost a frekvence je různého charakteru. Učitel někdy balancuje nad tím, zda jde mezi žáky o škádlení nebo už o závažný problém. Některé projevy chování u žáků mohou být mezi běžnými projevy populačního chování. Je však rozhodující několik podnětů, které lze u žáků vypozorovat a tím může učiteli vzniknout podezření, že se něco mezi žáky děje. Mezi přímé známky šikany Říčan řadí posměšné poznámky na konto oběti, nadávky, ponižující komentáře, výsměšné přezdívký, pohrdání, honění, strkání, rvačky.

Mezi nepřímé známky u dětí, které se staly oběťmi, řadí to, že dítě je o přestávce osamocené, spolužáci se s ním moc nebaví, při kolektivních činnostech zůstává samo, jeho nálady jsou spíše depresivní a smutné, raději vyhledává přítomnost pedagogů pro jeho větší bezpečí, výborným žákům se zhoršuje prospěch, má rozbité a poškozené věci, má na sobě známky odřenin nebo má modřiny. Veškeré tyto známky oběť nedovede vysvětlit ani doma ani ve škole. V případě, že učitel začne mít podezření o probíhající šikaně, může na základě výše uvedeného začít účinně postupovat v řešení šikany. Pro učitele je v tuto chvíli stanoven jasný cíl a to začít šikanu vyšetřovat. Učitel má mnoho prostředků pro, to aby si svá podezření mohl ověřit. To velmi záleží na míře jeho empatie a na šetrném přístupu k této situaci.<sup>38</sup>

Dle Bendla je velmi důležité při odhalování šikany udělat správný první krok a tím je především připuštění toho, že šikana je přítomna. V případě, že učitel začíná diagnostikovat šikanu, má možnost své žáky pozorovat, zaměřit se na známky šikany, může s dětmi cíleně hovořit. V první řadě musí učitel zahájit

---

<sup>38</sup> ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-71-78-049-9, str. 48-51

pozorování, dívat se kolem sebe velmi často přináší nečekané poznatky. Učitel se může zaměřit na potencionální aktéry a oběti šikany. Schopnost učitele vnímat své žáky je dobrý prostředek pro to, aby mohl poznat počínající problémy. Tyto varovné signály jsou důležitou součástí odhalování šikany ve třídě.

Pedagog může usuzovat z přímých i nepřímých známek šikany, které definoval Říčan. Bendl zdůrazňuje, že dobrým prvkem ve školách je schránka důvěry, která může podezření k šikaně potvrdit.<sup>39</sup>

## 4.2 Zahájení a postup vyšetřování šikany

Bittmanová vysvětluje, že v řešení šikany je zásadní vyhnout se unáhleným rozhodnutím. Učitel by měl postupovat, tak že si začne shromažďovat informace, bude ve třídě pozorovat chování dětí, mapovat jednotlivé podněty. Samozřejmě pokud se bude jednat o přímé ohrožení žáků, bude učitel nucen zasáhnout okamžitě. Učitelé velmi často začnou být nejistí, jak mají postupovat, objevují se obranné mechanismy, které si nechtějí negativní situaci připustit. Vztah mezi agresorem a obětí je velmi nevyvážený a proto by měl učitel postupovat při vyšetřování šikany citlivě a obezřetně. Neměl by v žádném případě dopustit přímou konfrontaci agresora s obětí.

Učitel musí mít snahu zorientovat se v situaci a zmapovat v jaké pozici jsou jednotliví žáci ve třídě. Mezi prvotní zásah by mělo být vyposlechnutí třídy, rozhovory s ostatními a zjistit co předcházelo vzniklé situaci., koho by děti označily za aktéra a koho za oběť. Výpovědi zúčastněných dětí mohou být velmi dobrým vodítkem k řešení situace. S obětí a agresorem by pedagog neměl záměrně mluvit, aby nevyvolal podezření a mohl situaci rozebrat. Tím si učitel postupně buduje mapu své třídy a může situaci dobře porozumět.

---

<sup>39</sup> BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-08-9, str. 87-90

Autorka je toho názoru, že celkově řešení šikany na školách moc nefunguje a to hned z několika důvodů. Jsou jimi například nedostatečná informovanost o postupu řešení šikany, situace šikany jsou zkresleny obrannými mechanismy učitele, učitel nemá dostatečnou podporu při řešení šikany, učitelé nálepkují své žáky a tím dochází k nesmyslným předsudkům.<sup>40</sup>

Dle Říčana a Janošové je důležitá rozhodnost v zahájení vyšetřování šikany. Učitel by měl vyhodnotit, zda je v jeho možnostech usvědčit aktéra šikany. Učitel může mít obavy z toho, že jeho zásah bude mít pro oběť ještě horší dopad a proto musí umět zaujmout správný přístup.

Každému učiteli dá vyšetřování šikany spoustu práce, s čímž musí dopředu počítat. Učitel by měl být sdílný se svými kolegy, kteří by mu mohli dobře pomoci. Reakce na šikanu bývají negativní, pro učitele jsou to starosti a někteří se bojí do situace plně proniknout. Učitel musí umět slovo šikana vyslovit a uvědomit si, že se to stalo právě u něj ve třídě.

Nejvíce špatné řešení je, když při hodině učitel řekne dětem: „*Tak jsem se děti dozvěděl, že tady ošklivě ubližujete Honzíkovi.*“ Je téměř jisté, že se situace následně stane ještě horší. Správný postup při řešení šikany je takový, který především usvědčí aktéry šikany.

Říčan uvádí schéma postupu, kterého by se měl učitel držet. Je to nejlepší postup k tomu, aby učitel získal usvědčující důkazy o šikaně. Samozřejmě tyto kroky jsou sepsány orientačně a vždy záleží na tom, jak závažná je situace.

- rozhovory s informátory a oběťmi
- rozhovory se svědky
- rozhovory s podezřelými, rozhovory s aktéry

---

<sup>40</sup> BITTMANNOVÁ, Lenka a Julius BITTMANN. *Prevence a účinné řešení šikany: u žáků a studentů s Aspergerovým syndromem a vysoce funkčním autismem*. Praha: Pasparta, [2016]. ISBN 978-80-88163-15-2, str. 69-72



Při postupování řešení šikany učitel postupuje dle schématu. Musí si dát pozor na to, aby žáci záměrně nepodávali křivá obvinění ve snaze například pomstít. Pokud není informátorem samotná oběť, mohou být informace zavádějící. I toto si musí učitel v rámci zmapování třídy později ověřit. Pokud sama oběť přijde za učitelem, je třeba, aby ji pochválil. To s sebou nese značnou míru povzbuzení pro oběť. V případě, že oběť bude schopna vypovědět, jak se celá situace má, je více než nutné, aby si učitel dělal poznámky. V případě viditelných známek násilí, by měl učitel zachytit tento důkaz na fotoaparát.

Ve vyšetřovacím procesu musí být oběť jednoznačně chráněna. Učitel musí zamezit tomu, aby oběti bylo nadále ubližováno. Po rozklíčování informací by měl pedagog kontaktovat rodiče obětí a aktérů šikany, kteří by v řešení mohli pomoci. Odhadování závažnosti šikany je vždy obtížné a každá informace navíc je přínosná. U svědků šikany má být učitel obezřetný, vzhledem k tomu, zda se jedná o obránce oběti či zastánce aktéra.

Při odhalení aktéra šikany by se měl používat hrubší přístup. Při hovorech s obětí musí být pedagog citlivý. Říčan je toho názoru, že nejde popsat striktní postup při řešení šikany, protože každá situace je zcela unikátní. Společné znaky šikany mohou učitelům přinést podnět k tomu, že se něco děje.<sup>41</sup>

Kolář popisuje diagnostiku jako významný prvek v řešení šikany. Dle něj by měl být učitel připraven situaci šikany řešit. Neměl by se nechat zmanipulovat a připouštět si lživá obvinění. Pokud učitel odhalí šikanu, není její řešení otázka jedné třídnické hodiny, ale je to dlouhodobý proces. Pokud řešení šikany úspěchá, úspěšný výsledek se nedostaví.

V praxi se můžeme setkat s tím, že se učitel o šikaně dozví náhodně. Například aktér šikany viditelně oběť poraní a je třeba to řešit okamžitě, dále

---

<sup>41</sup> ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6, str. 79-84

může přijít učitel o něco dříve do hodiny a aktéry přistihne při akci. Dále může být oběť tak zoufalá, že udělá něco velkého proto, aby se šikana provalila. Například zanechá dopis ve schránce důvěry, nebo to řekne svému nejlepšímu kamarádovi, který šikanu učiteli ohlásí.

Kolář dále upozorňuje na strategii první pomoci, kterou může učitel použít při řešení šikany. Znamená to, že si učitel klade otázky, na které si zároveň odpoví. Pokud si učitel dokáže na tyto otázky odpovědět, je vhodné, aby si vše třeba sepsal, a takto získá dostatečné množství důkazů k tomu, aby mohl šikanu vyšetřovat.

- Kdo je obětí? Kolik je obětí?
- Kdo je agresorem? Kolik je agresorů?
- Co, kdy, kde dělali agresori obětem?
- K jak závažným projevům agrese došlo?
- Jak dlouho šikana trvá? <sup>42</sup>

### **4.3 Zásah proti šikaně a výchovná opatření pro žáky ZŠ**

Autor Jocelyne Robert, přináší významné kontakty pro případ řešení šikany:

- webové stránky (nasedite.cz; pomoconline.cz; e-bezpeci.cz)
- telefonní kontakty (Fond ohrožených dětí, Linka pomoci, Policie)
- centra pomoci (Bílý kruh bezpečí, Acorus, KC Spondea) <sup>43</sup>

Janošová a kolektiv uvádějí, že účinným zásahem proti šikaně se zdají být dvě možnosti a to buď individuální, nebo skupinové členění šikaně. Autoři

---

<sup>42</sup> KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-x, str. 107-113

<sup>43</sup> ROBERT, Jocelyne. *Nenech si to líbit!: ochrana dítěte před sexuální zneužitím*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0340-7, str. 108

popisují nejprve individuální přístup, který spočívá v přesvědčení žáka, že proti šikaně může něco udělat. Učitel by měl tedy žáka přesvědčit o tom, že na základě vlastního popudu může se situací probíhající šikany něco udělat. Svou aktivitou může celkově zlepšit situaci. V tomto případě nejde o to, aby byl žák přesvědčován za účelem toho, aby se pedagog vyhnul řešení, ale v rámci toho, aby se žák přesvědčil o tom, jaké má sám možnosti. Žáci, kteří mají snahu se zastat oběti a pomoci jsou mnohdy ve svém počínání úspěšní.

Pokud bude šikana probíhat dlouhodoběji, příležitost k tomu, aby jí děti zastavily, se bude značně snižovat. Druhým typem zásahu proti šikaně je skupinová účinnost, jak jí autoři nazývají. Jedná se téměř o obdobný proces jako u individuálního řešení, ale zde se realizuje pomoc prostřednictvím celé třídy. Předpokladem úspěchu je, že se zbytek třídy shoduje. Semknutí ostatních dětí je velmi účinné. Autoři dále uvádí, že z jednoho průzkumu vzešel výsledek, kdy žáci šestého ročníku, byli přesvědčeni, že pokud se semknou, tak jako celek mohou šikaně zabránit.<sup>44</sup>

Kolář uvádí, že mezi výchovná opatření při řešení šikany lze využít:

- výchovná opatření (napomenutí, třídní a ředitelská důtka, podmíněčně vyloučení)
- snížená známka z chování
- převedení do jiné třídy
- vyloučení ze školy
- krátkodobý pobyt v diagnostickém ústavu
- umístění do diagnostického ústavu, následná ústavní výchova

---

<sup>44</sup> ROBERT, Jocelyne. *Nenech si to líbit!: ochrana dítěte před sexuálními zneužitím*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0340-7, str. 318-321

Tyto nápravné cíle by měli zajistit správné řešení nastalé situace. Všechny tyto prostředky může škol zabezpečit a tím potrestat žáky, kteří byli iniciátory šikany. Škola by měla třídu informovat o tom, jak aktéry šikany potrestali. Je to velmi důležitý bod při závěrečném uzavření případu. Je nezbytné, aby žáci věděli, jaké potrestání se viníkům dostalo. Oznámení trestu by mělo být citlivé vzhledem k povaze situace, k oběti a také k závažnosti problému.<sup>45</sup>

Školský zákon definuje výchovná opatření:

*„Kázeňským opatřením je podmíněné vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení, vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení, a další kázeňská opatření, která nemají právní důsledky pro žáka nebo studenta.“* Tato opatření jsou vydávána v případě, dopustí-li se žák hrubého porušení školních povinností. O rozhodnutí o výchovném opatření informuje ředitel pedagogický sbor, při setkání pedagogické rady.<sup>46</sup>

---

<sup>45</sup> KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-x, str. 123

<sup>46</sup> *Regionální školství: školský zákon, vyhlášky, předškolní, základní, střední, vyšší odborné a jiné vzdělávání, školy a školská zařízení, dotace, školní stravování, maturity, výkon ústavní a ochranné výchovy; Pedagogičtí pracovníci: redakční uzávěrka...* Ostrava: Sagit, 2005. ÚZ. ISBN 978-80-7488-311-8.

## 5. VÝZKUMNÁ ČÁST

### 5.1 Výzkumné problémy a otázky

Výzkumný problém: Učitelé jsou na svých pracovištích málo informovaní o tom, jak mají zahájit řešení šikany a jak v řešení dále postupovat.

Výzkumné otázky: Jaké jsou představy učitelů o školní šikaně? Jak by učitelé postupovali v případě podezření na šikanu?

### 5.2 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit, zda jsou učitelé dostatečně informováni o problematice šikany, zda mají zmapovanou situaci ve třídách, kde vyučují a zda ví jak postupovat a řešit šikanu. Úkolem bakalářské práce bylo dále zjistit jakou informovanost a praktickou zkušenost pedagogové mají se zúčastněnými osobami při šikaně a s problematikou šikany ve školním prostředí celkově.

### 5.3 Výzkumné hypotézy

Stanoveny byly 4 výzkumné hypotézy.

**H1:** Učitelé se více věnují prevenci v problematice šikany než méně.

**H2:** Učitelé nejsou dostatečně teoreticky a prakticky informováni, o šikaně, čímž nemohou dobře postupovat při řešení šikany.

**H3:** Učitelé považují za problematické nejčastěji psychické obtěžování než fyzické.

**H4:** Styl vedení a atmosféra třídy přispívá ke snížení nebo zvýšení výskytu šikany mezi žáky.

### 5.4 Metodologie

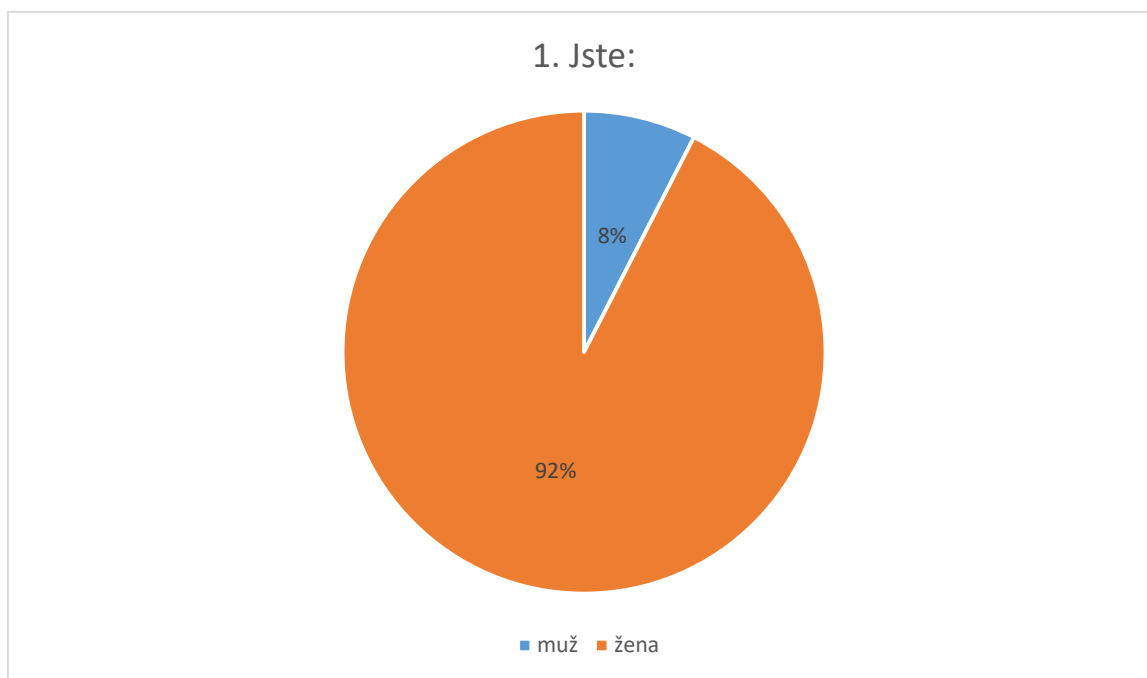
Pro bakalářskou práci byly použity dvě metody. První metodou bylo studium odborné literatury v teoretické části, především od autorů Říčan, Kolář,

Janošová a Bendl. Druhou metodou je kvantitativní výzkum, který prostřednictvím dotazníkového šetření umožní vyhodnotit výzkumné hypotézy a naplnit cíle práce.

Dotazník byl sestaven z 30 uzavřených otázek, které nabízely ve 22 případech pouze jednu odpověď, a v dalších 8 případech mohli respondenti vybrat odpovědi pomocí hodnotové stupnice. Odpovědi měli řadit od nejdůležitější představy (5 bodů) po nejméně důležitou (1 bod). Z celkového počtu respondentů se udělal průměr, podle toho v jakém pořadí dotazovaní volili své preference. Otázky směřovaly k teoretickým a praktickým zkušenostem učitelů v problematice šikany, dotazovaly se na prevenci ve třídách nebo na proškolení učitelů. Dále otázky vedly například k postojům učitelů k zúčastněným žákům ve třídách. K dotazníku bylo předloženo vysvětlení, za jakým účelem je vytvořen, a za jakých podmínek bude zpracován. Respondentům byla garantována anonymita. Znění dotazníku je součástí příloh bakalářské práce.

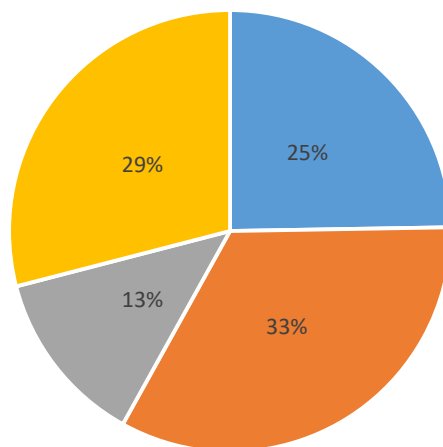
Sběr dat probíhal elektronicky, odpovědi byly získávané prostřednictvím internetového serveru, na kterém byl dotazník vytvořen. Bylo rozdáno 120 dotazníků a vyplněných se jich vrátilo 93. Z celkového počtu respondentů bylo 86 žen a 7 mužů. Jednalo se o učitele z pražských základních škol, kteří odpovídali na základě své praxe ve školství. Praxe v rozmezí – začínající pedagog (0-2 roky), pedagog s praxí (3-6 let), zkušený pedagog (6-10 let) a velmi zkušený pedagog (10 let a více).

## 5.5 Výsledky dotazníkového šetření



První otázka byla zaměřena na pohlaví učitelů. Z celkového počtu 93 respondentů vyplývá, že průzkumu se zúčastnilo 92% žen a 8% mužů.

## 2. Vaše praxe ve školství je:

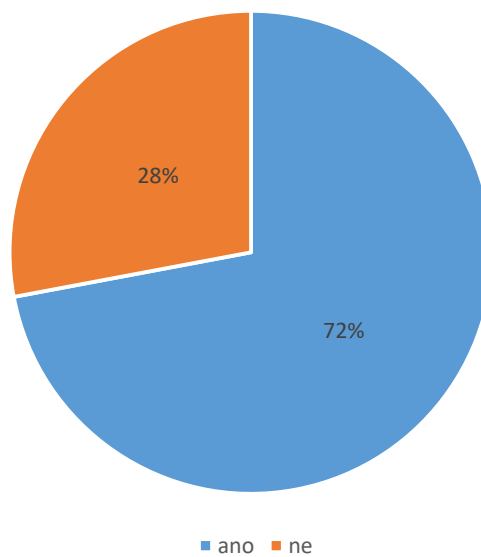


- začínající pedagog (0-2 roky)
- pedagog s praxí (3-6 let)
- zkušený pedagog (6-10 let)
- velmi zkušený pedagog (10 let a více)

Skupina učitelů byla v tomto případě poměrně různorodá. Pedagogů, kteří mají dlouholeté zkušenosti ve školství je celkově 29% a jedná se o praxi deset a více let. Praxi v rozmezí šest až deset let má 13% dotazovaných, praxi v rozmezí tři až šest let má 33% zúčastněných pedagogů a začátečníci ve školství jsou zastoupeni v 25%.

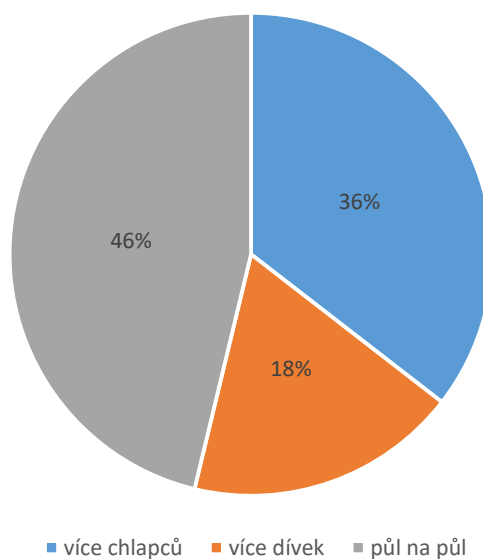


### 3. Máte zkušenost s třídnictvím?



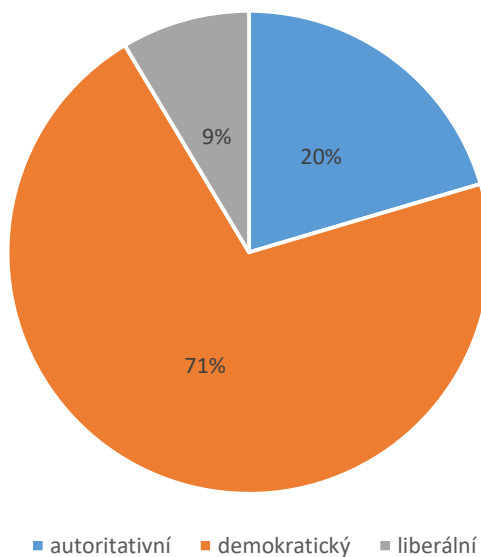
Zkušenost s třídnictvím během své praxe uvádí 72% dotazovaných. Oproti tomu 28% pedagogů nemá zkušenost s vedením třídy.

#### 4. Ve třídách, kde vedete výuku je více:



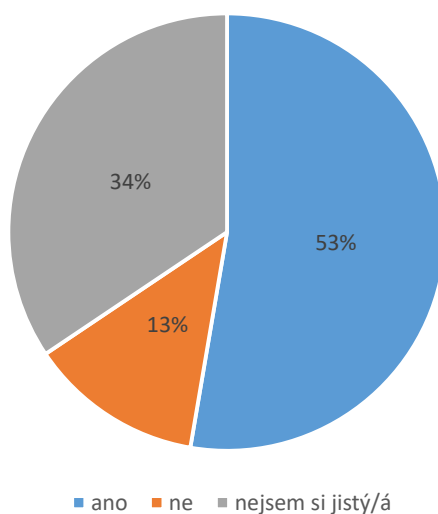
V 46% jsou ve třídách, kde učitelé vedou výuku žáci zastoupeni rovnoměrně. V dalších 36% učitelé uvedli, že se setkávají spíše se třídami, v nichž mají větší zastoupení chlapci, a převaha dívek ve třídách se vyskytuje u 18% dotazovaných.

### 5. Jaký styl vedení třídy preferujete?



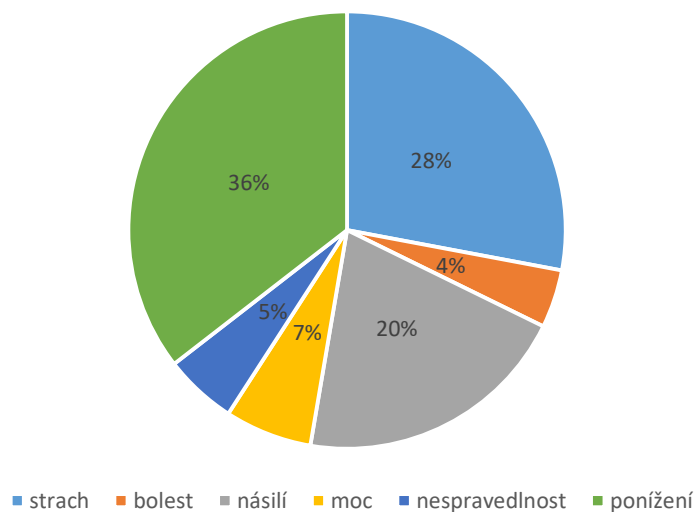
Dotazovaní měli vybrat jednu ze tří možností stylu vedení tříd, ve kterých působí. Z grafů je patrné, že celých 71% preferuje demokratický styl vedení třídy, tedy za předpokladu že vztah mezi učitelem a žákem je na přátelské úrovni. Demokratický styl vedení třídy je dle respondentů nejvíce oblíbený. V dalších 20% učitelé vedou své třídy autoritativní stylem, kdy vztah učitele a žáka je v rámci autority na úrovni jednosměrného působení ze strany učitele. Dále 9% dotazovaných uvedlo, že preference ve vedení třídy je na straně liberálního stylu neboli v tomto případě mají větší působení ve třídách žáci než učitel samotný.

6. Domníváte se, že vy a vaši kolegové máte dostatečné informace o šikaně?



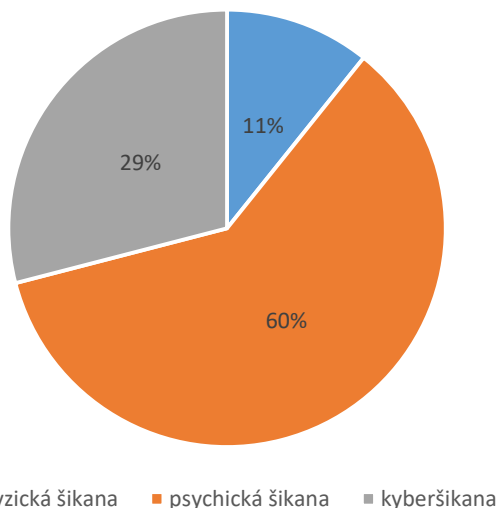
Učitelé se v 53% domnívají, že jsou společně se svými kolegy dostatečně informováni o šikaně a její problematice. V 13% dotazování uvádí, že si nejsou vědomi toho, že informovanost o šikaně by byla vůči nim dostatečná. V 34% si dotazování nebyli jistí, zda mají s kolegy dostatečné informace o šikaně.

7. Pokud se řekne slovo šikana vybaví se vám nejčastěji pocit:



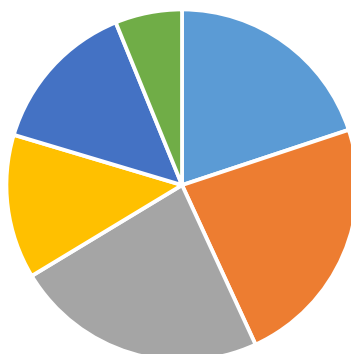
V případě, že učitel si vybaví pocit, který je úzce spojen s šikanou, se ve 36% případů jednalo o pocit ponížení. Dále dotazovaní uvádějí, že si vybaví nejčastěji nespravedlnost a to ve 28% případů, potom násilí, které je zastoupeno v 20%. Poměrně nastejno mají pocity pojmenované moc a to v 7%, strach v 5% a bolest ve 4% případů.

### 8. Jakou máte představu o nejrozšířenější formě šikany mezi žáky?



Představu o nejrozšířenější formě šikany mají učitelé o psychické šikaně, kterou uvedlo 60% dotazovaných. Oproti tomu si učitelé představují problematiku šikany v 29% jako kyberšikanu, která je v současné době díky technologiím velmi rozšířená a ve zbylých 11% dotazovaní uvádějí, že mezi žáky probíhá fyzická šikana.

9. Když si představíte aktéra šikany, vybaví se vám:  
(podle důležitosti)

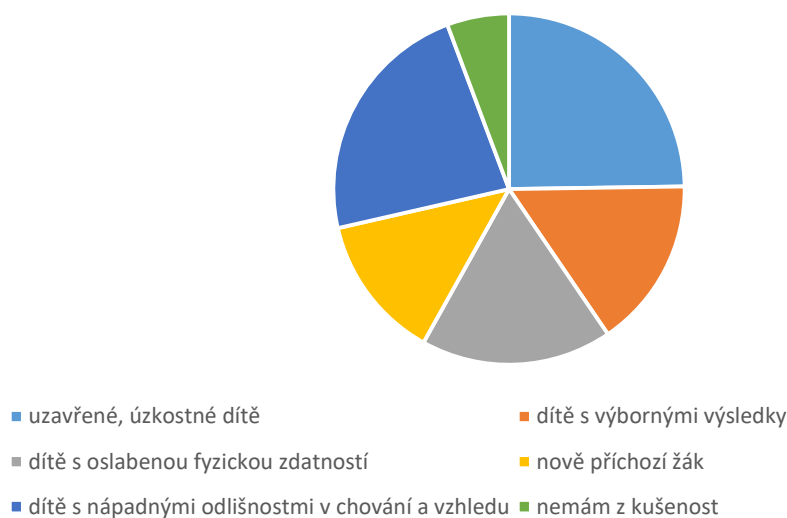


- fyzicky silné dítě
- dítě problematické svým chováním i klasifikací
- výrazně neoblíbený žák
- dítě s "andělskou tvář" ale přesto agresivní
- třídní "šašek"
- nemám zkušenost

- hodnota důležitosti 4,9 dítě problematické svým chováním i klasifikací
- hodnota důležitosti 4,9 dítě s „andělskou tvář“ ale přesto agresivní
- hodnota důležitosti 4,2 fyzicky silné dítě
- hodnota důležitosti 3,0 výrazně neoblíbený žák
- hodnota důležitosti 2,8 třídní šašek
- hodnota zkušenosti 1,3 nemám zkušenost

Pro učitele je ukazatelem na aktéra šikany, když je dítě během školního roku problematické svým chováním a má obtíže i v klasifikaci. Stejnou hodnotu přikládali k žákovi, který se před učiteli chová „jako andílek“ ale přitom je to agresivní dítě. Zatímco nejméně by učitelé označili za aktéra šikany výrazně neoblíbeného žáka.

10. Když si představíte oběť šikany, vybaví se vám:  
(podle důležitosti)



- hodnota důležitosti 5,0 úzkostné, uzavřené dítě
- hodnota důležitosti 4,8 dítě s nápadnými odlišnostmi v chování a vzhledu
- hodnota důležitosti 3,7 dítě s oslabenou fyzickou zdatností
- hodnota důležitosti 3,3 dítě s výbornými výsledky
- hodnota důležitosti 2,8 nově příchozí žák
- hodnota důležitosti 1,2 nemám zkušenost

Nejvíce se dotazovaní shodli na tom, že znakem oběti šikany je dítě, které je úzkostné a uzavřené. Současně velké zastoupení má žák, který je nápadně odlišný od zbytku třídy svým chováním a vzhledem. Nejméně však učitelé přisuzují možnost stát se obětí šikany nově příchozím žákům.



## 11. Z jakého důvodu probíhá kyberšikana mezi dětmi? (podle důležitosti)

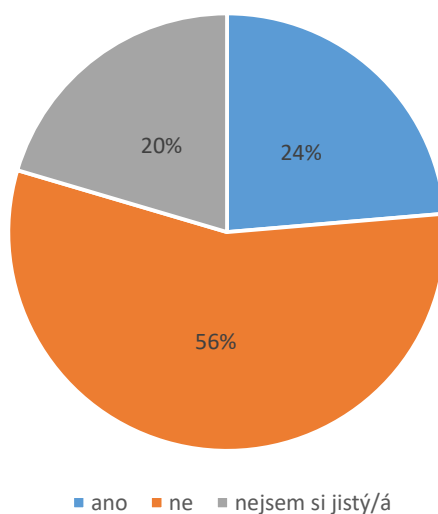


- děti mají přístup na internet kdekoliv (PC, chytré telefony, tablety)
- nudí se
- děti jsou příliš důvěřivé
- děti vnímají jako výhodu, že je internet anonymní
- děti mají v počátku v úmyslu jen někoho zesměšnit
- děti si kompenzují na druhých své nedostatky

- hodnota důležitosti 4,4 děti mají přístup na internet kdekoliv (PC, telefony, tablety)
- hodnota důležitosti 3,7 nudí se
- hodnota důležitosti 3,6 vnímají jako výhodu, že je internet anonymní
- hodnota důležitosti 3,5 děti si kompenzují na druhých své nedostatky
- hodnota důležitosti 3,5 děti mají v počátku v úmyslu jen zesměšnit
- hodnota důležitosti 2,3 děti jsou příliš důvěřivé

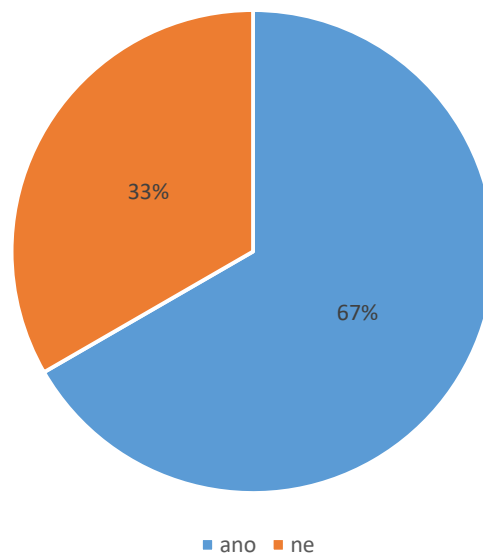
Kyberšikana probíhá dle dotazovaných především proto, že děti mají volný přístup k internetu díky moderním technologiím, zvláště prostřednictvím počítačů, chytrých telefonů a tabletů. Přibližně stejnou hodnotu dotazovaní přikládají tomu, že kyberšikana probíhá z důvodu toho, že se děti nudí nebo v počátku je jejich důvodem jen druhého zesměšnit. Dále děti šikanují po online síti z důvodu toho, že vnímají výhodu anonymity a mohou si tak kompenzovat své nedostatky. Jako nejméně závažný motiv dotazovaní uvádějí důvěřivost dětí vůči druhým.

12. Máte podezření na probíhající šikanu ve třídách, kde vyučujete?



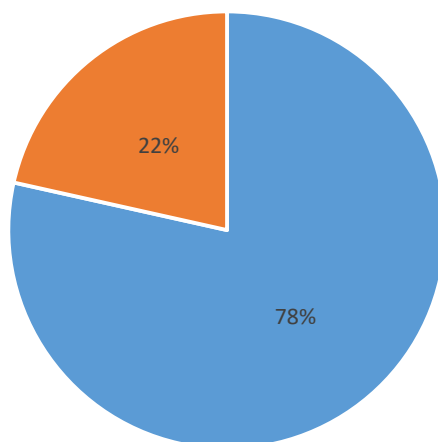
Podezření na probíhající šikanu pojalo ve svých třídách 24% dotazovaných učitelů. Dále si učitelé v 20% nejsou jistí, zda se šikana mezi jejich žáky objevuje a celých 56% podezření na šikanu nemá.

13. Máte zkušenost se šikanou ve třídách, kde vyučujete?



Zkušenost se šikanou ve třídách, kde respondenti vyučují má 67% dotazovaných a zbylých 33% uvádí, že zkušenost se šikanou nemají.

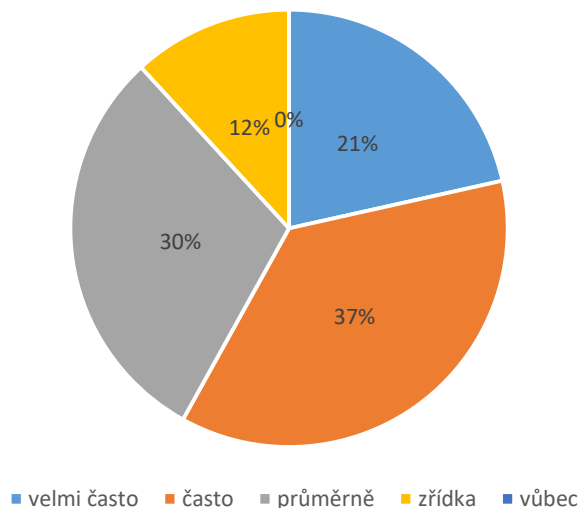
14. Myslíte si, že preventivní programy na školách mají význam v problematice šikany?



■ ano, preventivní programy mají význam ■ ne, preventivní programy šikaně účinně nezabrání

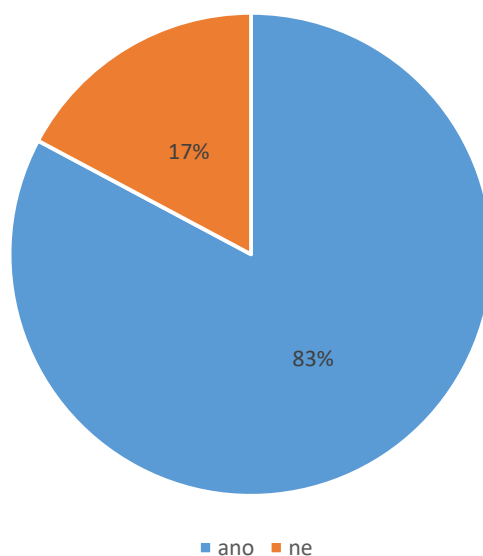
Preventivní programy mají význam v problematice šikany u 78% dotazovaných, přičemž 22% učitelů si myslí, že preventivní programy šikaně nezabrání. Většina tedy uvedla, že vidí smysl v prevenci v oblasti šikany, což může pozitivně ovlivňovat pohled učitele na šikanu.

15. Jak často se věnujete prevenci v problematice šikany se svými žáky?



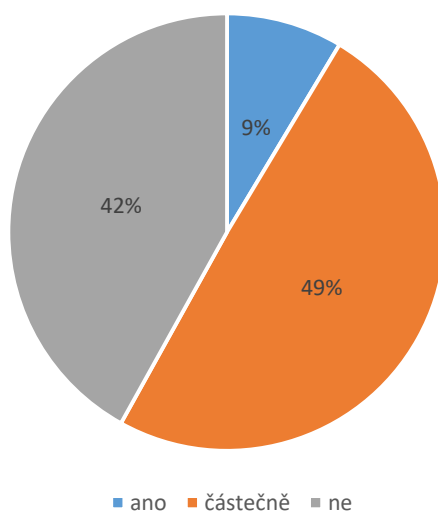
Prevenci šikany se věnuje se svými žáky každý dotazovaný učitel. Nikdo nevedl, že by vůbec s dětmi šikanu neřešili či neprobírali. V 37% se učitelé věnují problematice šikany často a 30% dotazovaných uvedlo, že šikanu s žáky řeší průměrně. Dalších 21% ukazuje na to, že učitelé se problematice věnují velmi často a zbylých 12% se týká časové náročnosti jen zřídka. Z grafu je patrné, že učitelům záleží na tom, aby předali svým žákům informace týkající se šikany.

### 16. Je ve vaší škole schránka důvěry?



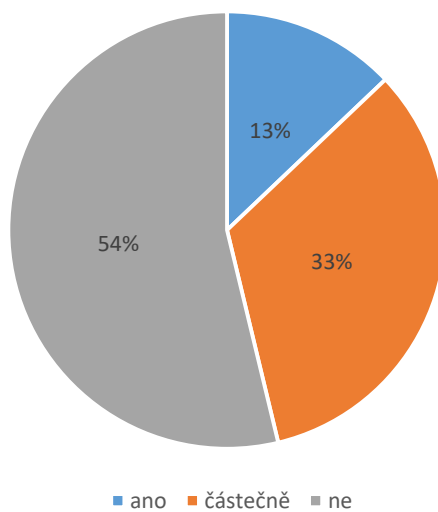
Ve školách, na kterých působí dotazovaní pedagogové je přítomna schránka důvěry v 83% a ve zbylých 17% schránka důvěry ve školách chybí.

17. Máte zkušenost s tím, že jste nebyl/a schopný/á rozeznat pouhé škádlení od šikany?



Dotazovaní pedagogové uvedli v 49% svou nejistotu ohledně chování žáků, kdy nejsou schopni dobře rozeznat kdy se žáci mezi sebou škádlí a kdy už je to šikana. Dalších 42% respondentů uvedlo, že zkušenost s rozeznáváním těchto dvou jevů nemají a 9% dotazovaných tuto zkušenost má.

18. Máte někdy obtíže s řešením jasně viditelné šikany ve třídě?



Obtíže, které jsou spojené s jasně viditelnou šikanou mezi žáky, hůře řeší 13% dotazovaných. Dále 33% učitelů vnímají, že problémy s řešením jsou z jejich strany částečné a celých 54% uvádí, že nemají problém s řešením jasně viditelné šikany mezi žáky.



### 19. Proč agresivní žák šikanuje druhé? (podle důležitosti)

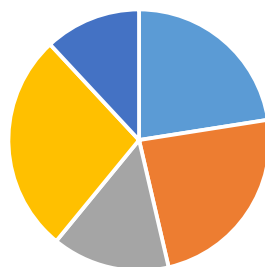


- dítě pochází z nepodnětného rodinného prostředí
- dítě se snaží ostatním zalíbit
- šikana mu přináší uspokojení
- dítě má nízké sebevědomí
- dítě šikanuje, protože má k tomu vrozené vlastnosti a sklony

- hodnota důležitosti 3,5 dítě pochází z nepodnětného rodinného prostředí
- hodnota důležitosti 3,5 dítě se snaží ostatním zalíbit
- hodnota důležitosti 3,3 šikana mu přináší uspokojení
- hodnota důležitosti 3,1 dítě má nízké sebevědomí
- hodnota důležitosti 1,6 dítě šikanuje, protože má k tomu vrození vlastnosti a sklony

Učitelé si myslí, že agresivní žáci se dopouštějí aktivní šikany vůči obětem především proto, aby se ostatním žákům ve třídě zalíbili. Stejnou hodnotu příčiny proč se tomu tak děje vidí v tom, že agresor pochází z prostředí, které je nepodnětné. Za závažné respondenti považují i vlastní uspokojení agresora a jeho nízké sebevědomí. Naopak nejméně si učitelé myslí, že jsou příčinou vrozené vlastnosti.

20. Jaký je podle vás nejčastější ukazatel na oběti šikany?  
(podle důležitosti)

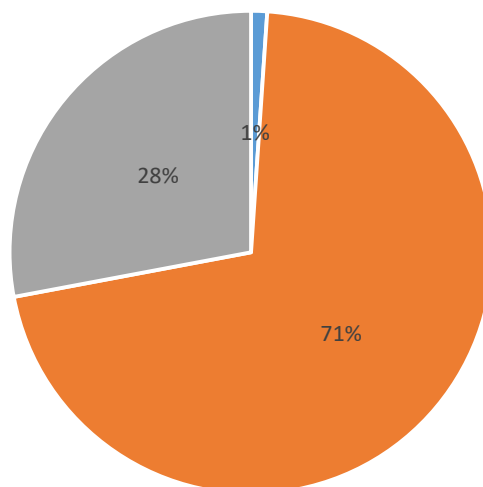


- dítě pochází z nepodnětného rodinného prostředí
- dítě nemá dostatek životních zkušeností s mezilidskými vztahy
- dítě je jedináček, neumí spolupracovat s ostatními
- dítě je nápadně odlišné svým vzhledem a chováním
- dítě je ve škole velmi úspěšné

- hodnota důležitosti 4,1 dítě je nápadně odlišné svým vzhledem a chováním
- hodnota důležitosti 3,6 dítě nemá dostatek zkušeností s mezilidskými vztahy
- hodnota důležitosti 3,4 dítě pochází z nepodnětného rodinného prostředí
- hodnota důležitosti 2,2 dítě je jedináček, neumí spolupracovat s ostatními
- hodnota důležitosti 1,8 dítě je ve škole velmi úspěšné

Představy o tom, jaký mají hlavní znak oběti šikany, jsou dle respondentů především z důvodu nápadné odlišnosti ve vzhledu a chování žáka.

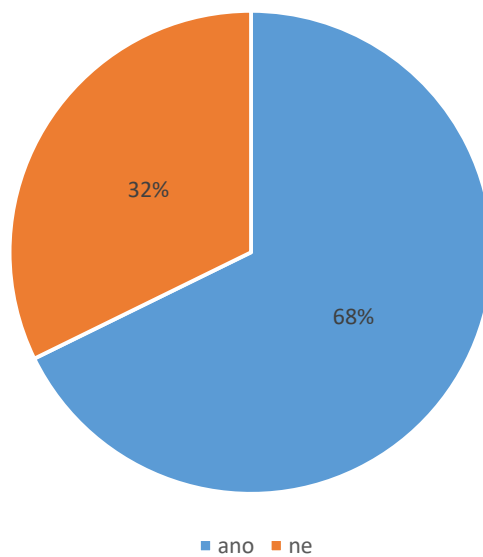
## 21. Jakou hlavní funkci podle vás má zbytek třídy?



■ žádnou ■ přihlížející publikum ■ zastánci agresorů, obránci obětí

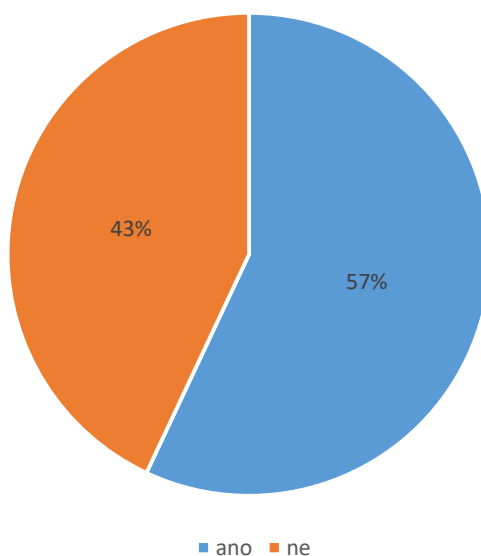
Dle dotazovaných má funkce třídy především charakter přihlížejícího publika, toto uvedlo 71% učitelů. Svoji úlohu plní ve třídách i zastánci agresorů a obránci obětí, kteří v této otázce získali 28% a učitelé to vnímají, jako hlavní úlohu zbytku třídy. V 1% respondenti uvedli, že třída nemá žádnou funkci v problematice šikany.

## 22. Svěřil se vám někdy žák s problematikou šikany?



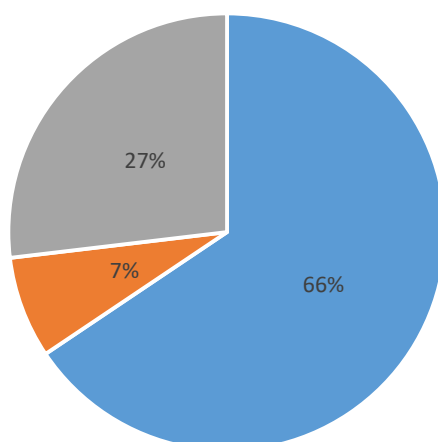
Žáci, kteří se svým učitelům svěřili s šikanou ať už, na druhých nebo na své osobě bylo v 68% ochotných se pedagogovi svěřit. V dalších 32% učitelé uvedli, že se jim žáci nesvěřili s problematikou šikany.

### 23. Oslovil vás sám od sebe rodič z důvodu šikany?



Rodiče jsou často iniciátory řešení šikany jejich dětí a tak v 57% oslovili učitele ohledně podezření či probíhající šikany. Dalších 43% učitelů uvedlo, že nebyli rodiči osloveni.

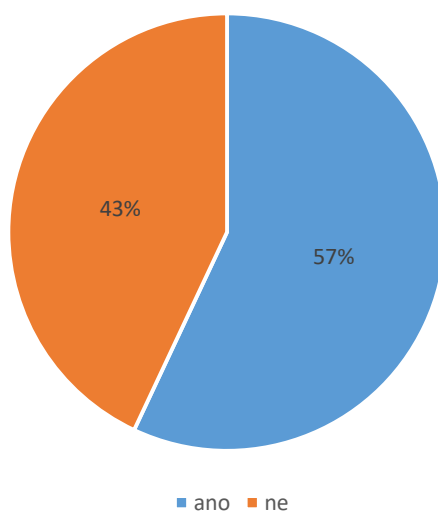
24. Myslíte si, že rodiče mají podíl na tom, že je jejich dítě aktér nebo oběť šikany?



■ ano, rodiče mají podíl na šikaně ■ ne, nemyslím si, že rodiče mají podíl na šikaně ■ nejsem si jistý/á

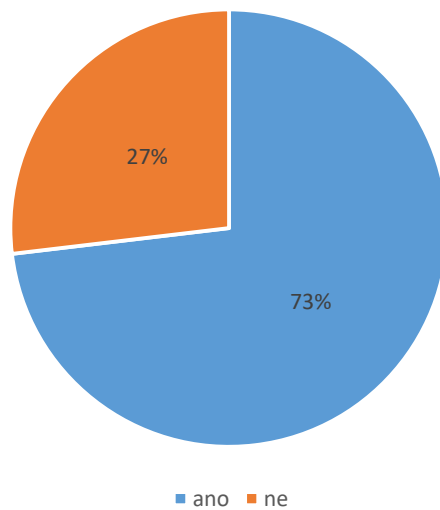
Podíl rodičů na šikaně vnímá 66% dotazovaných, přičemž 27% učitelů si není jistých, zda rodiče nesou vinu na tom, zda je jejich dítě aktér či oběť šikany. V 7% učitelé uvedli, že rodiče nemají podíl na šikaně jakýmkoliv způsobem.

25. Byl/a jste někdy na školení ohledně šikany nebo na dalším vzdělávání této problematiky?



Školením a dalším vzděláváním v problematice šikany prošlo 57% dotazovaných a zbývajících 43% se nezúčastnilo žádného programu v problematice šikany.

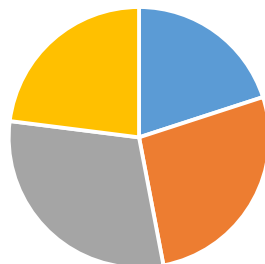
26. Podporuje vaše vedení školy proškolení učitelů v problematice šikany?



Z pohledu dotazovaných vedení škol v 73% aktivně podporuje proškolení svých zaměstnanců a 27% učitelů uvedlo, že u nich ve škole tomu tak není.



27. Jak budete postupovat v případě toho, že pojmete podezření na šikanu mezi žáky?  
(podle důležitosti)

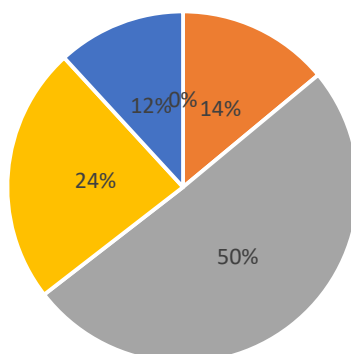


- otevřeně se svých žáků zeptám
- pozvu si k rozhovoru aktéra šikany a oběť
- ověřím si své podezření u ostatních žáků
- situaci neprodleně předám k šetření kompetentním osobám ve škole

- hodnota důležitosti 3,0 ověřím si své podezření u ostatních žáků
- hodnota důležitosti 2,7 pozvu si k rozhovoru aktéra a oběť šikany
- hodnota důležitosti 2,3 situaci neprodleně předám k šetření kompetentní osobám
- hodnota důležitosti 2,0 otevřeně se zeptám svých žáků

Učitelé se shodují víceméně v přístupu k zahájení řešení šikany mezi žáky. Většina z nich zvolila jako první krok to, že si své podezření ověří u ostatních žáků, dále by si pozvali k rozhovoru zúčastněné, předali vše k řešení dále a poté by věc prošetřili otevřeně ve třídě.

28. V případě, že nebudete umět sám/a šikanu vyřešit poradíte se s:



- podívám se na internet
- poradím se s kolegou/kolegyní
- poradím se s výchovným poradcem
- poradím se se školním psychologem
- poradím se s vedením školy

V případě, že si učitel nebude jistý, jak postupovat v řešení šikany nebo nebude umět šikanu sám aktivně řešit, může oslovit kohokoliv ze školy. Nikdo z dotazovaných nevedl, že by šikanu řešil pomocí vyhledávání na internetu. Učitelé uvedli, že by se poradili především s výchovným poradcem a to v 50%. Se školním psychologem by se poradilo 24% dotazovaných. Pro radu ke kolegovi či kolegyni by si přišlo 14% učitelů a 12% by se šlo rovnou poradit s vedením školy.

29. Jaké výchovné prostředky považujete za nejúčinnější s  
ohledem na závažnost situace?  
(podle důležitosti)

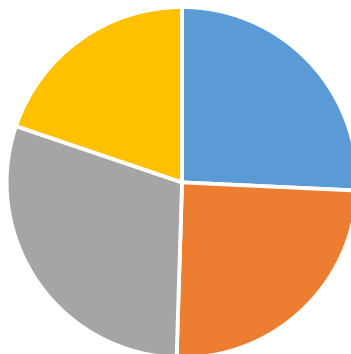


- kázeňská opatření (napomenutí, třídní a ředitelská důtka, podmíněčné vyloučení)
- snížená známka z chování
- převedení do jiné třídy
- vyloučení ze školy
- pobyt v diagnostickém ústavu, ústavní výchova

- hodnota důležitosti 3,8 kázeňská opatření
- hodnota důležitosti 3,4 snížená známka z chování
- hodnota důležitosti 2,8 vyloučení ze školy
- hodnota důležitosti 2,8 převedení do jiné třídy
- hodnota důležitosti 2,2 pobyt v diagnostickém ústavu, ústavní výchova

Pedagogové vnímají jako nejvíce účinné opatření udělení třídní či ředitelské důtky a nejméně přikládají důležitost nápravným zařízením.

30. Co může být příčinou nevčasného zásahu proti šikaně ze strany učitelů?  
(podle důležitosti)



- strach řešení z šikany
- nedostatek časového prostoru
- nedostatek informací a praktických dovedností
- neochota řešit problematiku šikany

- hodnota důležitosti 3,0 nedostatek informací a praktických dovedností
- hodnota důležitosti 2,6 strach z řešení šikany
- hodnota důležitosti 2,5 nedostatek časového prostoru
- hodnota důležitosti 2,0 neochota řešit problematiku šikany

Z výsledků vyplývá, že důvodem pro neřešení šikany mohou být nejčastěji chybějící informace a nedostatek praktických dovedností u učitelů.

## 5.6 Závěry výzkumných hypotéz

Na počátku byly stanoveny čtyři výzkumné hypotézy:

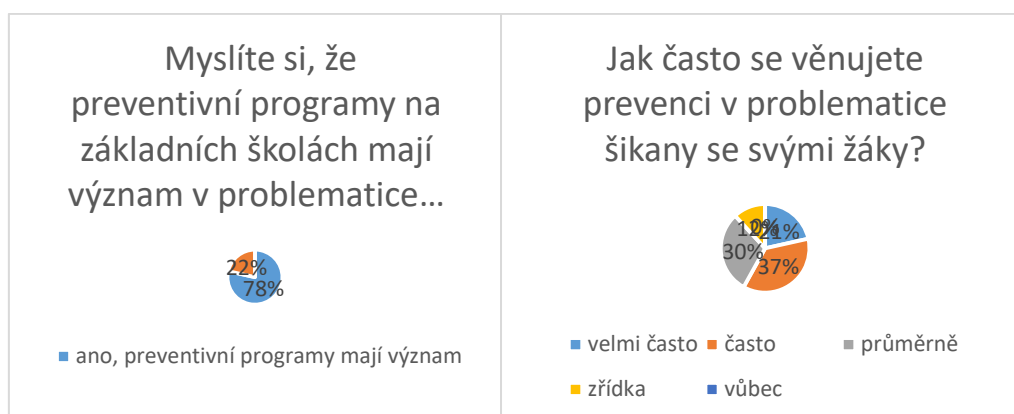
**H1:** Učitelé se více věnují prevenci v problematice šikany než méně.

**H2:** Učitelé nejsou dostatečně teoreticky a prakticky informováni, o šikaně, čímž nemohou dobře postupovat při řešení šikany.

**H3:** Učitelé považují za problematické nejčastěji psychické obtěžování než fyzické.

**H4:** Styl vedení a atmosféra třídy přispívá ke snížení nebo zvýšení výskytu šikany mezi žáky.

Šetření H1: Učitelé se více věnují prevenci v problematice šikany než méně.



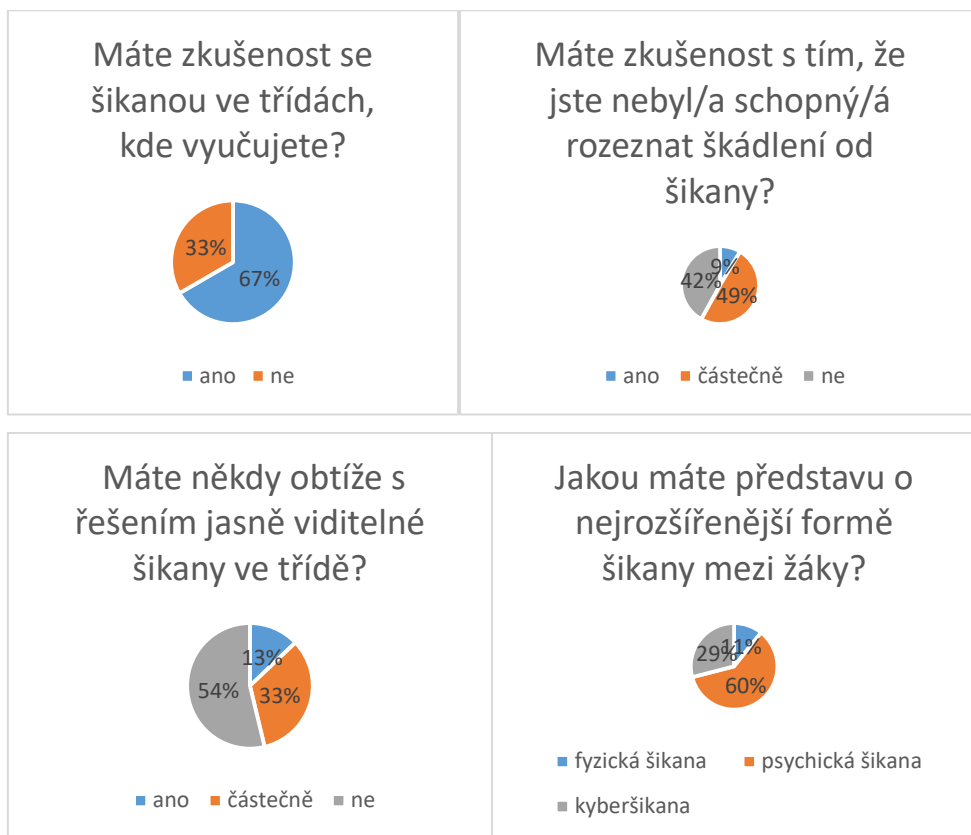
Při porovnání grafů bylo zjištěno, že výzkumná hypotéza byla potvrzena. Učitelé se věnují prevenci v problematice šikany více než, aby potlačovali důležitost tohoto problému. Výsledky jsou uváděny v procentech, a tedy 78% učitelů souhlasí s tím, že prevence je v řešení šikany významná. Dále bylo potvrzeno, že celých 37% učitelů se věnuje prevenci v problematice šikany často. Méně se věnuje prevenci v šikaně 22% učitelů, kteří si myslí, že preventivní programy šikaně účinně nezabrání a 12% se věnují prevenci zřídka.

Šetření H2: Učitelé nejsou dostatečně teoreticky a prakticky informováni, o šikaně, čímž nemohou dobře postupovat při řešení šikany.



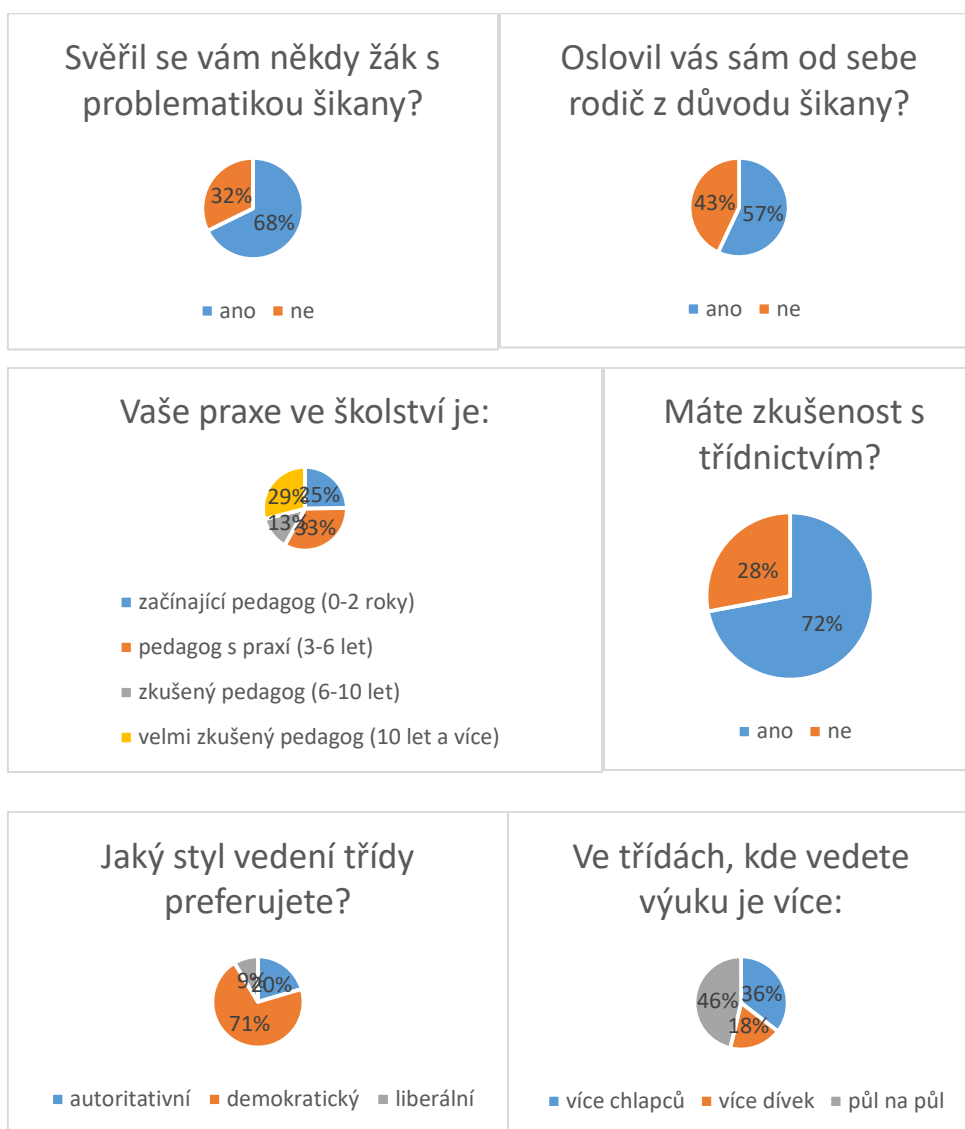
Tato hypotéza se nepotvrdila, grafy ukazují na to, že 53% učitelů se domnívá, že informovanost o šikaně mezi učiteli je dostatečná, 57% učitelů bylo na školení nebo dalším vzdělávání ohledně problematiky šikany a v 73% vedení školy podporuje proškolení učitelů. Pokud by nastala situace, kdy by učitel šikanu prvotně odhalil, šel by se poradit s výchovným poradcem.

Šetření H3: Učitelé považují za problematické nejčastěji psychické obtěžování než fyzické.



Tato hypotéza se potvrdila. V 67% učitelé uvedli, že mají zkušenost se šikanou ve třídách, kde vyučují a jsou schopni šikanu rozeznat od škádlení a to v celých 42%. Dále 54% učitelů nemá obtíže při řešení jasně viditelné šikany mezi žáky a nejčastější představa o formě probíhající šikany mezi žáky je psychická šikana, kterou uvedlo 60% dotazovaných. Oproti tomu fyzické násilí mezi žáky potvrdilo pouhých 11% respondentů.

Šetření H4: Styl vedení a atmosféra třídy přispívá ke snížení nebo zvýšení výskytu šikany mezi žáky.



Hypotéza potvrzena. Žáci byli ochotni se svým učitelům svěřit, pokud nastala situace šikany, toto uvedlo 68% dotazovaných. Důvěru v učitele měli i rodiče, kteří je sami oslovili, a toto se týkalo 57% pedagogů. Demokratický styl vedení třídy volí 71% dotazovaných a zkušenost s třídnictvím má 72% respondentů. Toto všechno velmi příznivě přispívá ke snižování šikany ve třídách.



## Diskuze

Z výzkumného šetření vyplývá, že šikana je v současné době opravdu závažný a často opakující se problém, který učitelé ve svých třídách řeší. Učitelé, kteří vyplnili dotazník, mají praxi ve školství zhruba v rozmezí 3-6 let a mohou tedy dobře posoudit, jaká je šikana nyní fenomén.

Pedagogické zkušenosti s třídnictvím mohou vést k lepšímu posouzení situace v určité třídě, protože třídní učitel se o své žáky stará i v rámci sociálních dovedností. V případě zkušeností s třídnictvím odpovědělo kladně 72% dotazovaných učitelů, což hodnotím jako přínosné pro řešení v problematice šikany. Třídní učitel je žákům nejbližší a ten může jako první odhalit počínající problém. Na to se váže i styl vedení třídy, který je důležitý pro udržitelnost dobré atmosféry, která významně přispívá k tomu, aby se ve třídách neobjevovalo chování, které by mělo negativní dopad na ostatní žáky a na školu celkově. Učitelé uvedli, že preferují demokratický styl vedení třídy, toto uvedlo 71% dotazovaných. Domnívám se, že tento typ vedení třídy je nejlepší volbou proto, jak s žáky navázat dobrý vztah. Učitel v tomto případě má snahu o to poznat svoje žáky blíže, může dobře odhadnout možnosti každého z nich a adekvátně působí na osobnost žáka. V tom spatřuji velmi důležitou podstatu, protože v problematice šikany je důležité, aby učitel o svých žácích měl dostatečné informace a mohl se tak v třídním dění orientovat. Je pro něj posléze jednodušší zmapovat si jednotlivce a jejich vzájemné působení ve třídě.

Informovanost v problematice šikany se ukázala, jako dostatečná, učitelé se domnívají, že mají dostatek informací k tomu, aby mohli zahájit kroky směřující k řešení šikany. To, že učitel nabyl sebevědomí v tom, že jeho informace jsou dostatečné, hodnotím velmi kladně. Je důležité, aby si učitel byl v postupech jistý a mohl tak dobře vše zvládnout.

Každopádně je nutné se v oblasti problematiky dále vzdělávat prostřednictvím kurzů, náslechnů nebo kazuistik společně s odbornou veřejností. Novější a novější technologie přinášejí totiž další možnosti proto, aby se děti s šikanou setkaly. Nynějším trendem je kyberšikana, která se rozmohla především z toho důvodu, že děti mají volný přístup k internetu pomocí různých zařízení. Kyberšikana je velmi rozšířená forma šikany a i učitelé, kteří jsou staršího věku, by měli mít informace o této formě šikany. Myslím si, že je dobré, aby věděli jak kyberšikana probíhá, jak se k ní mohou děti dostat a jak to chodí v online světě. Někteří učitelé dle mého názoru modernějším technologiím nejdou naproti, avšak v současnosti se to zdá jako nezbytná věc. V dotazníku učitelé uvedli, že se školení či dalším vzděláváním zúčastnilo 57% a v 73% vedení škol podporuje proškolení učitelů v problematice šikany. Toto hodnotím, jako příznivou věc pro práci pedagogů.

Dle výzkumného šetření se prokázalo, že učitelé vnímají, jako největší problém psychickou formu šikany. Souhlasila bych s tím, že tato forma je velmi rozšířená, bohužel si myslím, že je o to obtížnější psychickou šikanu odhalit než jasně viditelnou fyzickou šikanu. V případě fyzické šikany si může učitel všimnout například nějakého poranění, modřiny nebo dokonce vidí žáky, jak se někde perou. U psychické šikany mnohdy nelze včas pojmout podezření a v tomto ohledu je pro učitele obtížnější takovou situaci řešit. V případě, že si učitel představí aktéra a oběť šikany, šetření ukázalo, že představy se převážně pohybují u aktérů v rovině problematického dítěte svým chováním i klasifikací. Oběť šikany si učitelé představují převážně jako uzavřené a úzkostné dítě. Je určitě potřeba, aby učitelé měli povědomí o tom, jaké složení tříd vyučují. Je nutná i míra znalostí z oblasti psychologie, neboť dítě se špatnými známkami nemusí být označen ihned za někoho špatného a naopak uzavřené dítě se může dále mimo školu jinak projevat.

Učitelé by měli spolu spolupracovat a vytvářet tak ve školách příznivé podmínky pro výchovu a vzdělávání svých žáků. Pohled učitele na žáky je stěžejní při řešení i běžných situací. Učitelé si mnohdy své žáky nálepkují bez přechozího zkoumání. Dle mé představy toto může vést ke špatnému odhalení začínajícího problému. V dotazníku uvedlo 24% dotazovaných, že mají podezření na šikanu ve třídách, kde vyučují. Otázkou je, zda třída je natolik sociálně v pořádku, že opravdu šikana přítomna není nebo učitel nemá tolik zkušeností a schopností, aby podezření pojal. Přičemž 67% dotazovaných uvedlo, že již zkušenost s šikanou ve třídách mají. Pohled učitelů na šikanu by měl zahrnovat všechny zúčastněné osoby, jimiž jsou nejen aktéři a oběti šikany, ale i zbytek třídy a rodiče zúčastněných dětí. V tomto ohledu nabývá důležitosti schránka důvěry, která by neměla chybět v žádném školském zařízení. Schránka důvěry může být prvním prostředkem, který zachytí problém, pokud učitel nemá tušení co se děje. Do schránky důvěry může vhodit kdokoliv ze zúčastněných svoje obavy či pochybnosti o tom, zda to, co se děje ve třídě, je v souladu se školním řádem. Je třeba, aby si učitel vyhodnotil svojí skupinu žáků, kdo se s kým například kamarádí nebo kdo má problémy s navazováním vztahů. Každému svému žákovi může být učitel průvodcem v mezilidských vztazích a zajistit tak bezpečí celé třídě. Samozřejmě vždy není možné, aby učitel odstranil veškeré podněty vedoucí k šikaně, ale může svými postupy a používanými prostředky přispět k přátelské atmosféře ve třídě.

Třída v roli šikany plní převážně funkci přihlížejícího publika. Dotazovaní si to myslí v 71% případů. Je tedy důležité, aby se učitelé věnovali například při třídnických hodinách prevenci v oblasti šikany, aby si se svými žáky o tom povídali a dávali jim možnosti jak to popřípadě společně řešit. Třída pak nemusí být jen přihlížejícím publikem, ale může účelně a včas zasáhnout a tím situaci zlepšit.

Žák, který bude vědět, že se nemusí obávat následků toho, že se o šikaně zmíní, je lépe připraven k tomu, aby situaci svému učiteli oznámil.

Svou roli mají i rodiče zúčastněných žáků, kteří mohou být aktéry oznámení šikany učiteli nebo škole. I oni mohou mít podíl na tom, že situace vznikla. Myslím si, že mnohdy nevědomě dávají svým dětem špatné vzory chování a tím je přivádějí do nebezpečných situací. Velmi záleží na tom, jak rodiče ke svým dětem přistupují, jaké jim vštěpují hodnoty a zásady a jaká je atmosféra v rodině. Toto všechno co si dítě z domova přinese, se pak přenáší i do školního prostředí, kde může začít vznikat problém. Domnívám se, že spolupráce rodičů se školou je nezbytná za každých okolností. Pokud již nastane situace, že učitel dostane podnět od žáků či rodičů, že může v jeho třídě probíhat šikana je podstatné, aby zahájil správné kroky a mohl tak situaci řešit.

V dotazníkovém šetření učitelé uvedli následující postup – ověření podezření u ostatních žáků, rozhovor s obětí a aktérem šikany, předání situace kompetentním osobám, otevřený rozhovor se třídou. S takovým postupem bych víceméně souhlasila s ohledem na to, jak by byla situace závažná. Velmi dobře vnímám to, že jako první krok by bylo ověření u ostatních žáků, což považuji za dobře zvolené. V takovou chvíli nemůže být nikdo bezdůvodně obviněn a učitel získá cenné informace. Samozřejmě by se měl mít na pozoru, aby dobře vyhodnotil, který z žáků může být zastáncem agresora nebo obráncem oběti.

Pokud by si nevěděl rady, jak dále postupovat má mnoho možností, jak se poradit. Nejčastěji by se učitelé poradili s výchovným poradcem, kterého uvedli v dotazníku. Výchovný poradce byl zastoupen v 50%. Důsledkem odhalené a řešené šikany jsou výchovná opatření, která se musí aktérům šikany udělit. Učitelé se shodli, že účinná jsou zejména kázeňská opatření (třídní a ředitelská důtka). Problém v celé kauze školní šikany může nastat ve chvíli, když učitel včas neodhalí, že se ve třídě něco děje.

Příčin proč tomu tak je, může být několik. Dotazník nabídl učitelům varianty – strach z řešení šikany, nedostatek informací a dovedností učitelů, nedostatek časového prostoru a neochota řešit šikanu. Učitelé se shodují v tom, že nejčastější příčina může být nedostatek informací a proto není šikana řešena včas. Domnívám se, že tak nějak všechny tyto čtyři příčiny spolu úzce souvisí. Pokud bude mít učitel strach šikanu řešit, bude samozřejmě neochotný se v tomto ohledu angažovat. A dále pokud nebude mít dostatek časového prostoru, nezbyvá mu ani čas proto, aby si o šikaně hledal informace a zúčastňoval se nad rámec pracovní doby školení či dalšího vzdělávání.

## Závěr

V teoretické části práce jsme se seznámili s významnými pojmy v oblasti školní šikany. Mohli jsme se dozvědět o šikaně jako obecném pojmu, jaké jsou její příčiny a formy. Dále jsme dostali informace o kyberšikaně, teorii agrese a seznámili jsme se s následky šikany. Nedílnou součástí práce byla šikana zasazena do kontextu školního prostředí, kde jsme načerpali informace o prevenci šikany, o aktérech a obětech šikany, dále jakou roli zastává učitel, třída a rodiče zúčastněných žáků. V další části práce jsme pokračovali ve vzniku podezření a přes zahájení vyšetřování jsme se dopracovali k postupu řešení a zásahu proti šikaně společně s výchovnými opatřeními. Veškeré tyto informace získané z odborné literatury nám pomohli sestavit výzkumné otázky, cíle výzkumu, hypotézy a dotazníkové šetření, které jsme řešili v praktické části práce.

Výzkumné otázky vedly k představě učitelů o školní šikaně, a jak by učitelé postupovali v případě podezření na šikanu. Otázky byly zodpovězeny prostřednictvím dotazníkového šetření, dále se jimi zabývaly výzkumné hypotézy a diskuze byla zakončením odpovědi na tyto otázky.

Výzkumné hypotézy byly ve většině případech potvrzeny.

Cílem práce bylo zjistit, zda jsou učitelé dostatečně informováni o problematice šikany, zda mají zmapovanou situaci ve své třídě a zda ví jak postupovat a řešit šikanu. Lze říci, že cíle práce byly naplněny v praktické části. Dotazníkové šetření prokázalo, že učitelé jsou informováni ohledně problematiky šikany, k čemuž je podporují různé formy školení. Dále učitelé mají celkem dobře zmapovanou situaci ve třídách, kde vyučují. Mohou potvrdit, že se setkali se šikanou a jsou si vědomi postupu při jejím řešení. Dotazovaní učitelé byli velmi ochotni se podělit o své zkušenosti.

Snahou této práce bylo, aby se šikana nepřehlížela a nebyla potlačována jako problém, který neexistuje. Je důležité, aby učitelé této problematice i nadále přikládali velký význam a nepodceňovali podněty, které přicházejí ze stran žáků i rodičů. Šikana je bohužel čím dál větším problémem mezi žáky a je proto nutné, aby každý, kdo s dětmi pracuje, měl dostatečné informace, aby včas zasáhl tam, kde je to potřeba.

Seznam literatury:

1. ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.
2. ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-71-78-049-9.
3. BITTMANNOVÁ, Lenka a Julius BITTMANN. *Prevence a účinné řešení šikany: u žáků a studentů s Aspergerovým syndromem a vysoce funkčním autismem*. Praha: Pasparta, [2016]. ISBN 978-80-88163-15-2.
4. KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.
5. KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-x.
6. NOVÁK, Tomáš a Věra CAPPONI. *Sám proti agresí*. Praha: Grada, 1996. ISBN 80-7169-253-0.
7. ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2.
8. ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyche (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0.
9. PÖTHE, Petr. *Dítě v ohrožení*. Praha: G plus G, 1996. Zde a nyní. ISBN 80-901896-5-2.
10. BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-08-9.



11. JANOŠOVÁ, Pavlína, Lenka KOLLEROVÁ, Kateřina ZÁBRODSKÁ, Jiří KRESSA a Mária DĚDOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2992-3.
12. MAYROCK, Aija. *Jak přežít šikanování*. Přeložil Petra DIESTLEROVÁ. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1006-1.
13. BOURCET, Stéphane a Isabelle GRAVILLON. *Šikana ve škole, na ulici, doma: jak bránit své dítě--: praktický průvodce pro rodiče, pedagogy a vychovatele*. Praha: Albatros, 2006. Albatros Plus. ISBN 80-00-01552-8.
14. PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
15. MARSON, Jacqui. *Naučte se říkat ne*. Praha: Dobrovský, 2013. ISBN 978-80-7306-558-4.
16. ROBERT, Jocelyne. *Nenech si to líbit!: ochrana dítěte před sexuálním zneužitím*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0340-7.
17. *Regionální školství: školský zákon, vyhlášky, předškolní, základní, střední, vyšší odborné a jiné vzdělávání, školy a školská zařízení, dotace, školní stravování, maturity, výkon ústavní a ochranné výchovy; Pedagogičtí pracovníci: redakční uzávěrka...* Ostrava: Sagit, 2005. ÚZ. ISBN 978-80-7488-311-8.

Přílohy .....příloha č. 1 DOTAZNÍK

## DOTAZNÍK

**1. Jste:**

- a) muž
- b) žena

**2. Vaše praxe ve školství je:**

- a) začínající pedagog (0-2 roky)
- b) pedagog s praxí (3-6 let)
- c) zkušený pedagog (6-10 let)
- d) velmi zkušený pedagog (10 let a více)

**3. Máte zkušenost s třídnictvím?**

- a) ano
- b) ne

**4. Ve třídách, kde vedete výuku, je více:**

- a) více chlapců
- b) více dívek
- c) půl na půl

**5. Jaký styl vedení třídy preferujete?**

- a) autoritativní
- b) demokratický
- c) liberální

**6. Domníváte se, že vy a vaši kolegové máte dostatečné informace o šikaně?**

- a) ano
- b) ne
- c) nejsem si jist/á

**7. Pokud se řekne slovo šikana, vybaví se vám nejčastěji pocit:**

- a) strach
- b) bolest
- c) násilí
- d) moc
- e) nespravedlnost
- f) ponížení

**8. Jakou máte představu o nejrozšířenější formě šikany mezi žáky?**

- a) fyzická šikana
- b) psychická šikana
- c) kyberšikana

**9. Když si představíte aktéra šikany, vybaví se vám:**

**(Vyberte od nejvíce převažujícího motivu k nejméně převažujícímu)**

- a) fyzicky silné dítě
- b) dítě s „andělskou tváří“ ale přesto agresivní
- c) dítě problematické svým chováním i klasifikací
- d) třídní „šašek“
- e) výrazně neoblíbený žák
- f) nemám zkušenost

**10. Když si představíte oběť šikany, vybaví se vám:**

**(Vyberte od nejvíce převažujícího motivu k nejméně převažujícímu)**

- a) uzavřené, úzkostné dítě
- b) dítě s výbornými výsledky
- c) dítě s oslabenou fyzickou zdatností
- d) nově příchozí žák
- e) dítě s nápadnými odlišnostmi v chování a vzhledu
- f) nemám zkušenost

**11. Z jakého důvodu probíhá kyberšikana mezi dětmi?**

**(Vyberte od nejvíce převažujícího motivu k nejméně převažujícímu)**

- a) děti mají přístup na internet kdekoliv (PC, chytré telefony, tablety)
- b) nudí se
- c) děti jsou příliš důvěřivé
- d) děti vnímají jako výhodu, že je internet anonymní
- e) děti mají v počátku v úmyslu jen někoho zesměšnit
- f) děti si kompenzují na druhých své nedostatky

**12. Máte podezření na probíhající šikanu ve třídách, kde vyučujete?**

- a) ano
- b) ne
- c) nejsem si jistý/á

**13. Máte zkušenost se šikanou ve třídách, kde vyučujete?**

- a) ano
- b) ne

**14. Myslíte si, že preventivní programy na školách mají význam v problematice šikany?**

- a) ano, preventivní programy mají význam
- b) ne, preventivní programy šikaně účinně nezabrání

**15. Jak často se věnujete prevenci v problematice šikany se svými žáky?**

- a) velmi často
- b) často
- c) průměrně
- d) zřídka
- e) vůbec

**16. Je ve vaší škole schránka důvěry?**

- a) ano
- b) ne

**17. Máte zkušenost s tím, že jste nebyl/a schopný/á rozeznat pouhé škádlení od šikany?**

- a) ano
- b) nejsem si jistý/á
- c) ne

**18. Máte někdy obtíže s řešením jasně viditelné šikany ve třídě?**

- a) ano
- b) částečně
- c) ne

**19. Proč agresivní žák šikanuje druhé?**

**(Vyberte od nejvíce převažujícího motivu k nejméně převažujícímu)**

- a) dítě pochází z nepodnětného rodinného prostředí
- b) dítě se snaží ostatním zalíbit
- c) šikana mu přináší uspokojení
- d) dítě má nízké sebevědomí
- e) dítě šikanuje, protože má k tomu vrozené vlastnosti a sklony

**20. Jaký je podle vás nejčastější ukazatel na oběti šikany?**

**(Vyberte od nejvíce převažujícího motivu k nejméně převažujícímu)**

- a) dítě pochází v nepodnětného rodinného prostředí
- b) dítě nemá dostatek životních zkušeností s mezilidskými vztahy
- c) dítě je jedináček, neumí spolupracovat s ostatními
- d) dítě je nápadně odlišné svým vzhledem a chováním
- e) dítě je ve škole velmi úspěšné

**21. Jakou hlavní funkci podle vás má zbytek třídy?**

- a) žádnou
- b) přihlížející publikum
- c) zastánci agresorů, obránci obětí

**22. Svěřil se vám někdy žák s problematikou šikany?**

- a) ano
- b) ne

**23. Oslovil vás sám od sebe rodič z důvodu šikany?**

- a) ano
- b) ne

**24. Myslíte si, že rodiče mají podíl na tom, že je jejich dítě aktér nebo obět' šikany?**

- a) ano, rodiče mají podíl na šikaně
- b) ne, nemyslím si, že rodiče mají podíl na šikaně
- c) nejsem si jistý/á

**25. Byl/a jste někdy na školení ohledně šikany, nebo na dalším vzdělávání této problematiky?**

- a) ano
- b) ne

**26. Podporuje vaše vedení školy proškolení učitelů v problematice šikany?**

- a) ano
- b) ne

**27. Jak budete postupovat v případě toho, že pojmete podezření na šikanu mezi žáky?**

**(Vyberte od nejvíce převažujícího motivu k nejméně převažujícímu)**

- a) otevřeně se svých žáků zeptám
- b) pozvu si k rozhovoru aktéra šikany a obět'
- c) ověřím si své podezření u ostatních žáků
- d) situaci neprodleně předám k šetření kompetentním osobám ve škole

**28. V případě, že nebudete umět sám/a šikanu vyřešit, poradíte se s:**

- a) podívám se na internet
- b) poradím se s kolegou/kolegyní
- c) poradím se s výchovným poradcem
- d) poradím se se školním psychologem
- e) poradím se s vedením školy

**29. Jaké výchovné opatření považujete za nejúčinnější s ohledem na závažnost situace?**

**(Vyberte od nejvíce převažujícího motivu k nejméně převažujícímu)**

- a) kázeňské opatření (napomenutí, třídní a ředitelská důtka, podm. vyloučení)
- b) snížená známka z chování
- c) převedení do jiné třídy
- d) vyloučení ze školy
- e) pobyt v diagnostickém ústavu, ústavní výchova

**30. Co může být příčinou nevčasného zásahu proti šikaně ze strany učitelů?**

**(Vyberte od nejvíce převažujícího motivu k nejméně převažujícímu)**

- a) strach z řešení šikany
- b) nedostatek časového prostoru
- c) nedostatek informací a praktických dovedností
- d) neochota řešit problematiku šikany